

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

HOOFSTUK 1

*A theory can be proved by experiment;
but no path leads from experiment to the birth of a theory.*

Albert Einstein

HOOFSTUK EEN

ALGEMENE INLEIDING

1.1 INLEIDING

Die kompleksiteit en veranderlikheid van die gemeenskap word ook in die gesin as mikro-gemeenskap weerspieël. Die mens bestaan nie in isolasie nie en is van geboorte af deel van 'n gesinsisteem, ongeag die aard van die verbintenis. Allers (2002: 722) haal Ackerman in die volgende stelling ter beskrywing van die karakter van die lewe aan: “ ... life is ... a shared and sharing experience.” Dit word verder beklemtoon dat die gesinsisteem die basiese eenheid is vir groei en ondervinding, vervulling of mislukking, gesondheid of siekte van die mens en veral van die jong kind (Allers, 2002: 722). Gesinne word egter voortdurend weens egskedding verdeel en as gevolg daarvan volg radikale veranderinge vir elke lid van die gesin, maar veral vir die minderjarige kind.

Egskedding as fenomeen is 'n wêreldwye verskynsel. Dit is die lewensgebeurlikheid wat die tweede hoogste stresgradering uit 43 algemene lewensinsidente op die Holmes en Rahe Maatskaplike Heraanpassingskaal meet (Holden, 1992: 118; 120; Herbert, 1997b: 2). Slegs die dood van 'n huweliks- of saamleefmaat meet hoër in terme van die graad van stres en gevolglike gesondheidsrisiko wat dit vir die individu veroorsaak (Holden, 1992: 118-120). Volgens statistiese gegewens het egskeddings in die VSA in 1980 'n koers van 5,2 per 1 000 van die bevolking beloop, teen 1990 was dit 4,7 en teen 2002 was die koers 4,0 per 1 000 (Lauer, 1998: 461; Lauer & Lauer, 2006: 349). In reële terme beteken dit daar word jaarliks in die VSA bykans een miljoen huwelike deur egskedding beëindig (National Center for Health Statistics, 2006: 6). In Brittanje word die hoogste risiko vir egskedding in die vierde huweliksjaar bereken wat meebring dat die kinders wat beïnvloed word baie jonk is (Herbert, 1997b: 3). Teen 1981 was daar 145 713 egskeddings in Brittanje, in 1991 was die getal 158 745 en in 2001 het dit 143 818 beloop (Statistics UK, 2006: tabel 4). In 2003 en 2004 was daar in Engeland 'n toename in egskeddings, onderskeidelik 153 490 en 153 399, terwyl 2005 se statistiek van 141 750 egskeddings 'n afname toon (Statistics UK, 2006: tabel 4). In Kanada wissel die heersende egskeddingsyfer rondom 40% (Special Joint Committee on Child Custody and Access, 1998: 3) wat in die jaar 2000 'n totaal van 71 144 beloop het (Pearce in *The Globe & Mail*, Oktober 2003).

Die aantal minderjarige kinders wat deur egskedding geraak word, is aansienlik. Gedurende 1996 was daar in Suid-Afrika alleen 'n totaal van 23 830 kinders in egskedding betrokke (Statistics South Africa, 1996: 1-4). Teen 1998 het die

getal byna verdubbel, naamlik 45 123 kinders uit 35 792 egskeidings (Statistics South Africa, 2006). Teen 2003 het die minderjarige kinders in Suid-Afrika 'n totaal van 33 424 uit 31 566 egskeidings beloop (Statistics South Africa, 2004: 1). In 2004 was daar 29 597 kinders uit 31 768 egskeidings en in 2005 is 32 394 kinders deur 32 484 egskeidings geraak (Statistics South Africa, 2005: 4). Uit die statistiese gegewens blyk dit dus dat daar ongeveer een minderjarige kind per gesin-in-egskeiding betrokke is. In Brittanje blyk die stand van sake feitlik dieselfde te wees, naamlik 153 527 minderjarige kinders in 2003, 149 275 in 2004 en 136 332 kinders in 2005 uit 141 750 egskeidings (Statistics UK, 2006: tabel 4).

Egskeiding impliseer verandering in die gesinsisteen se struktuur en funksionering. Die ondersoek na die aard van die implikasie van hierdie veranderinge, veral met betrekking tot die toekoms van die minderjarige kinders, is baie dikwels die bron van ernstige dispuut tussen die ouers.

Sodanige dispuut lei daartoe dat die hulp van professionele deskundiges ingeroep moet word ten einde die hof by te staan in die oorweging van die invloed van die verandering op die gesinsisteen. Die navorser wou poog om met hierdie navorsing 'n praktykmodel vir egskeidingsevaluering te ontwikkel waardeur die belange van die minderjarige kind by die vasstel van sorg(bewaring) en kontak(toegang) bevorder word en om die effektiwiteit daarvan empiries te evalueer. Daardeur wou die navorser op teoretiese en praktiese vlak 'n wetenskaplike bydrae lewer tot die kennisbasis van Maatskaplike Werk as professie.

1.2 RASIONAAL VIR DIE STUDIE

Die rasionaal vir wetenskaplike navorsing in die maatskaplikewerkveld is gebaseer op die soeke na beter ingeligte antwoorde op vraagstukke aangaande die maatskaplike lewe van die mens (Neuman, 2000: 2, 17).

Die navorser was vir die afgelope twaalf jaar 'n maatskaplike werker in 'n privaat praktyk waar die uitdaging bestaan het om professioneel vir die evaluering van die belange van minderjarige kinders uit gesinne in egskeiding beskikbaar te wees. Die doel daarvan was om, waar 'n dispuut bestaan het aangaande die sorg(bewaring) en/of kontak(toegang) van die afhanklike kinders, aanbevelings aan die hof te maak ten opsigte van die volgende:

- aan watter ouer die verantwoordelikheid van die sorg(bewaring) van die minderjarige kind(ers) toegestaan behoort te word, en
- hoe die minderjarige kind(ers) se kontak(toegang) tot die ander ouer gereël moet word.

Die navorser word voorts gekonfronteer met die scenario waar minderjarige kinders ná egskeiding probleme ondervind. Enersyds ontstaan die situasie waar die sorg(bewaring) ongunstig is vir die kind en 'n wysiging van die hofbevel ondersoek moet word. Andersyds ondervind die kind probleme om kontak met die nie-bewarende ouer te bekom en word 'n ondersoek na die wenslikheid en aard van die kontak(toegang) versoek. Ander betekenisvolle persone in die minderjarige kind se lewe mag ook betrokke raak as party in 'n dispuut aangaande die belange van die kind in egskeiding. Grootouers of stiefouers kan onder andere vanweë hulle besondere verbintenis met 'n gesinsisteam aanspraak maak op deelname aan beslissings met betrekking tot die kind se toekoms. Ondersoeke van hierdie aard behels aanbevelings aan die Hooggeregshof ten einde beslissings in die beste belang van die minderjarige kind te kan gee.

Die navorser het 'n uitgebreide literatuurstudie onderneem in soeke na 'n antwoord om die leemtes aan te spreek wat in die praktyk geïdentifiseer is. Die na-graadse studies op meestersgraad- sowel as doktorale vlak wat in Suid-Afrika oor die onderwerp van egskeiding onderneem is asook verskeie internasionale bronne is bestudeer. Die literatuur het die stryd wat by egskeiding tussen ouers ontken word, indien daar nie oor die toekoms van die kind(ers) ooreengekom kan word nie, bevestig (Rosen, 1977: 19; Potgieter, 1986: 42-43; Gardner, 1989: 2; Winner, 1996: 45; Woudstra, 1997: 133; Bosman-Swanepoel, Fick & Strydom, 1998: 105; Special Joint Committee on Child Custody and Access, 1998: 2; Coltrane & Collins, 2001: 533; Barratt, 2003: 145; Glasser, 2003: 108; Benokraitis, 2005: 429, 440; Brandt, Swartz & Dawes, 2005: 132).

Uit informele gesprekke met maatskaplike werkers het dit duidelik geblyk dat maatskaplike werkers dikwels onseker en onbemagtig voel om as deskundige getuies tydens egskeidingsevaluering op te tree en wel vanweë 'n gebrek aan kennis sowel as professionele vaardighede.

Die ontwikkeling van 'n praktykmodel vir egskeidingsevaluering wat op die maatskaplike funksioneringspatrone van gesinsisteme gerig is, sal die kundigheid van die maatskaplikewerkprofessie in die veld van forensiese evaluering bevorder. Dit is die navorser se oortuiging dat die maatskaplikewerkprofessie 'n meer dinamiese rol in hierdie veld behoort in te neem. Die daarstel van 'n empiries getoetste praktykmodel vir egskeidingsevaluering sal voorsien in die behoefte aan 'n effektiewe betroubare evalueringinstrument vir die professie.

Uit eie professionele praktykervaring het die navorser 'n eiesoortige wyse van maatskaplike evaluering vir die doel van forensiese ondersoeke by egskeiding

ontwikkel. Hierdie werkwyse het effektiewe resultate gelewer wat professioneel gemotiveer kon word en derhalwe positiewe inslag by die hof gevind het. Dit is die navorser se oortuigde mening dat 'n ingrypende en wetlike bepaling, soos die toekoms van 'n kind in egskeiding, nie slegs op die assessering van individuele eienskappe van hetsy ouers en/of kind(ers) gegrond kan word nie. Die doel van sodanige evaluering behoort te wees om vas te stel watter een van die ouers die besondere kind die beste geleentheid tot volle ontwikkeling van sy/haar potensiaal as mens kan bied.

Vanuit praktykervaring het die navorser onder die indruk gekom van die noodsaaklikheid om tydens deskundige getuienis die hof van wetenskaplik gefundeerde feite te voorsien. Mense se emosionele en persoonlike belewenis van hulle situasie bied geleentheid tot verskillende perspektiewe en hierdie feit lei dikwels tot weersprekende interpretasies wat deur professionele deskundiges aan die hof voorgelê word. Dit bring dikwels mee dat die hof op grond van tradisionele of stereotipe bevindings tot 'n beslissing kom, terwyl die uniekheid van elke gesin-in-egskeiding erken behoort te word.

Die rasionaal vir die ontwikkeling van 'n praktykmodel vir egskeidingsevaluering was dus om deur middel van 'n wetenskaplik getoetste model die maatskaplike evaluering van gesinne-in-egskeiding te bevorder ten einde die belange van die minderjarige kind voorop te stel, die emosionele trauma vir die kind te verlig, gefundeerde beslissings met betrekking tot die kind se sorg(bewaring) en kontak(toegang) te bevorder, kostes te beperk asook die tydsduur van die litigasieproses te verkort. Die rasionaal van die studie was derhalwe te vind in die fokus op die aanspreek van die vraagstukke wat betrekking het op die belange van die minderjarige kind in egskeiding ten einde die kind se ontwikkeling en maatskaplike funksionering te bevorder.

1.3 PROBLEEMFORMULERING

Probleemformulering is 'n belangrike stap in die navorsingsproses. Bless en Higson-Smith (1995: 29) stel dit soos volg: “... a well-formulated problem is already a half-solved problem.” Formulering van die probleem is die stap waartydens die onderwerp van die navorsing in 'n beantwoordbare vraag saamgevat word (Neuman, 2000: 11). Probleemformulering as stap in die navorsingsproses kan beskou word as die bewuste uitvoer van keuses ten opsigte van die eenheid van analise, die navorsingsdoelwit en die navorsingsbenadering (Fouche & De Vos, 2005: 103).

Egskeiding is 'n algemene fenomeen wat voorkom waar daar wetgewing bestaan wat huwelike reël. Die meer resente tendens van kohabitasie/saamleefverhoudings dra by tot verlaging van die statistiek van egskeidings, maar verminder nie die implikasie vir die kind(ers) betrokke in die verhouding wanneer so 'n verbintenis verbreek word nie (Goldenberg & Goldenberg, 1998: 5; Lauer, 1998: 461; Goldenberg & Goldenberg, 2004: 5).

Die sorg(bewaring) van 'n kind na egskeiding is tot diep in die negentiende eeu outomaties aan die vader toegestaan (Bosman-Swanepoel et al., 1998: vii; Cherlin, 2002: 433). Teen die einde van die negentiende eeu het 'n verandering met die aanvaarding van die sogenaamde “tender years doctrine” ingetree (Winner, 1996: 44-45; Bosman-Swanepoel et al., 1998: vii). Die sorg(bewaring) van veral jong kinders is in egskeidingsdispute geleidelik meer aan die moeder toegestaan en 'n simpatieke houding het ontwikkel ten opsigte van moeders as die mees geskikte ouer vir kinders se sorg(bewaring) (Winner, 1996: 32; Bosman-Swanepoel et al., 1998: vii; Cherlin, 2002: 433).

Die implementering van die sogenaamde “no fault”-wetgewing gedurende die 1970's het die gronde vir egskeiding vereenvoudig sodat blamering van een party uitgeskakel is (Saxton, 1996: 419). Die “no fault”- of skuldlose beginsel in egskeiding behels dat daar bepaalde wettige gronde vir egskeiding bestaan sonder dat daar van 'n skuldige of onskuldige party sprake hoef te wees (Cronje & Heaton, 2004a: 123). Teen die einde van die 1980's het byna elke Westerse land 'n vorm van “no fault”-wetgewing vir egskeiding aanvaar (Cherlin, 2002: 423). Voorts is die beginsel van “die beste belang van die kind” in egskeidingsdispute aangaande die sorg(bewaring) van die minderjarige kind(ers) teen die 1970's aanvaar (Winner, 1996: 46; Cherlin, 2002: 433). Hierdie veranderinge het egter nie noodwendig vir die kinders 'n beter situasie geskep nie. Die teendeel het gebeur, soos Gardner (1989: 4) tereg daarna verwys:

(it) ... did not reduce the frequency of litigating for money, property, and/or children ... In fact, children then become open prey to both parents, each of whom claimed equal rights to their custody. As a result we have witnessed an epidemic of custody litigation unlike that which has ever existed in the history of humankind.

In Suid-Afrika word 'n soortgelyke situasie aangetref. Soos voorheen genoem, is die aantal minderjarige kinders wat by egskeiding betrokke is, naamlik 45 123 in 1998 (Statistics South Africa, 2006), 33 424 in 2003 (Statistics South Africa, 2004: 2) en 32 394 in 2005 (Statistics South Africa, 2005: 4), kommerwekkend hoog. Ten einde die minderjarige kind se belange in die

egskeidingsproses deur wetgewing te beskerm is die Wet op Bemiddeling in Sekere Egskeidingsaangeleenthede (Wet 24 van 1987) ingestel wat voorsiening maak vir die aanstelling van gesinsadvokate om die hof in die bepaling van die belang van elke minderjarige en afhanklike kind betrokke in egskeiding by te staan (Visser & Potgieter, 1998: 166; Cronje & Heaton, 2004a: 165). Enige party in 'n egskeidingsdispuut of die hof kan die gesinsadvokaat versoek om 'n ondersoek te loods na die belange van 'n kind wat by 'n dispuut betrokke is. Die Kantoor van die Gesinsadvokaat voorsien dan aan die hof 'n verslag met aanbevelings aangaande die betrokke kind(ers) (Visser & Potgieter, 1998: 166-167; Cronje & Heaton, 1999b: 178; Cronje & Heaton, 2004a: 166). Die gesinsadvokaat word in sodanige ondersoeke bygestaan deur 'n gesinsraadgewer wat in terme van bogenoemde wet ingestel is. Die Kantoor van die Gesinsadvokaat word voorts deur die wet bemaatig om gebruik te maak van enige hulp, hetsy professionele persone, familieleden of ander gemeenskapsbronne wat tot uitklaring van die beste belang van die betrokke kind(ers) mag lei (Visser & Potgieter, 1998: 167; Cronje & Heaton, 1999a: 352).

Gegrand op die navorsing se waarneming asook eie betrokkenheid as gesinsraadgewer by ondersoekte deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat, is die volgende probleme in die uitvoering van die egskeidingsevalueringsproses geïdentifiseer:

- Die voorkoms van ernstige konflik wat tydens sodanige evalueringsproses tussen die egskeidende ouers bestaan en wat dikwels in intensiteit toeneem. Hierdie konflikbelaaide omstandighede is soos 'n oorlog. Die wen-verloormotief vorm die doelwit van dié stryd, ongeag hoeveel slagoffers sneuwel.
- Die fokus wat te dikwels op die ouers se belange en behoeftes geplaas word terwyl die “kind se beste belang” slegs as motivering vir argumente gebruik word. Die minderjarige kind het amptelik geen verteenwoordiging in die egskeidingsproses nie en word die slagoffer van die volwassenes se stryd.
- Die oormatige aanwending van deskundige menings ten einde 'n ouer se argument en saak te versterk sodat daar dikwels tot ses of meer deskundiges by dieselfde gesinsisteam se evaluering betrokke is.
- Die uitgerekte tydsverloop wat met hierdie evalueringsproses gepaardgaan, gee dikwels daartoe aanleiding dat 'n finale bevel soms tot twee of drie jaar uitgestel word vanweë doelbewuste of subtiele vertragingstegnieke.
- Die aansienlike koste wat 'n uitgerekte evalueringsproses asook hofgeding soms beloop. Daar is dikwels sprake van aansienlike uitgawes wat tot hon-

derde duisende rande, na gelang van die partye se dryfveer en finansiële vermoë in die litigasieproses, kan beloop.

- Die beleving van frustrasie weens die gebrek aan 'n meganisme om beide ouers in die evalueringsproses deur dieselfde ondersoeker betrokke te kry. Hierdie leemte skep geleentheid tot onvolledige en onbevredigende evaluering wat die voorbereiding van aanbevelings aan die hof belemmer, aangesien feite en beskuldigings in afwesigheid van die ander ouer moeilik verifieerbaar is.
- In Suid-Afrika fokus evaluering van die partye betrokke in 'n egskeidingsdispuut tans hoofsaaklik op die onderskeie individue en word 'n holistiese sistemiese benadering nie primêr gevolg nie. Dit impliseer dat die onderskeie ouers asook die betrokke kind(ers) se individuele eienskappe onafhanklik van mekaar geëvalueer word. Die inligting wat vanuit hierdie benadering ingewin word, word as riglyn gebruik vir die aanbevelings in verband met die kind(ers) se sorg(bewaring) en kontak(toegang). Daar bestaan dus 'n gebrek aan fokus ten opsigte van die interverwantskap tussen die onderskeie lede van die gesinsistiem asook die verwantskap tussen die gesin- en gemeenskapsistiem.
- Die kind het in die huidige scenario geen wetlike verteenwoordiging of spreekbuis nie. Die Kantoor van die Gesinsadvokaat is ingestel om die belange van die kind te dien, maar in die praktyk realiseer dit nie dat hierdie sisteem werklik die “stem” van die kind in die egskeidingsproses word nie.
- Daar bestaan geen empiries getoetste model aan die hand waarvan professionele persone, wat as deskundige getuies in hierdie vorm van litigasie betrokke raak, die evaluering van die partye kan onderneem en vanuit dieselfde teoretiese verwysingsraamwerk aanbevelings aan die hof kan doen nie.

Ten einde die beginsel van “die beste belang van die kind” tot sy reg te laat kom, is dit die navorser se mening dat die dispuut tussen egskeidende ouers aangaande hulle kind(ers) se sorg(bewaring) en kontak(toegang) vanuit 'n sisteemteoretiese perspektief behoort te geskied. Die aard en fokus van die sisteemteoretiese perspektief word volledig in hoofstuk twee bespreek. Hierdie siening en die toepaslikheid van die sisteemperspektief word soos volg deur Goldenberg en Goldenberg (1998: 21) ondersteun: “The systems view, by comparison, is more holistic and better attuned to tangled interpersonal relationships and stresses the reciprocity of behaviors between people.”

Dit kan algemeen aanvaar word dat geen gesinsisteem perfek is nie. Daarom is dit veral in egskeidingsevaluering noodsaaklik om in belang van die minderjarige kind se toekomstige sorg(bewaring) en kontak(toegang) die beskikbare alternatief te bepaal wat die minste skadelik en die mees opbouend vir die kind is.

Deur middel van hierdie studie het die navorser dus beoog om bogenoemde probleme wat tans in die wyse van evaluering van gesinne-in-egskeiding bestaan, aan te spreek deur die ontwikkeling van 'n praktykmodel vir egskeidingsevaluering wat vanuit die sisteemteoretiese perspektief die belange van die minderjarige kind se bewaring en toegang kan bevorder.

1.4 DOEL EN DOELWITTE VAN DIE STUDIE

Die doel van die navorsing kan beskou word as die bewustelike voorgestelde eindpunt wat bereik wil word (Plug, C., Louw, D.A.P., Gouws, L.A. & Meyer, W.F. 1997: 72). Fouché en De Vos (2005: 104) beskryf die doel van navorsing as die “droom” wat bereik wil word.

Plug et al. (1997: 72-73) beskryf 'n doelwit as die verklaring van wat binne 'n bepaalde tydsverloop gedoen en bereik wil word. Fouché en De Vos (2005: 104) beskou die doelwitte van navorsing as die bepaalde stappe wat gedoen moet word om die “droom” binne 'n bepaalde tydsduur te verwesenlik.

Die doel van die navorsing verwys dus na die breër eindresultaat wat bereik wil word terwyl die doelwitte op die stappe dui wat gedoen moet word om die eindresultaat binne 'n bepaalde tydskedule te bereik.

Die doel en doelwitte van hierdie studie kan dus soos volg geformuleer word:

1.4.1 Doel

Die doel van hierdie navorsing was om 'n praktykmodel vir egskeidingsevaluering te ontwikkel en empiries te evalueer ten einde die beste belang van die minderjarige kind te bevorder.

1.4.2 Doelwitte

Die doelwitte van hierdie studie waardeur die doel, soos vooraf uiteengesit, bereik kon word, was die volgende:

1. Om vanuit 'n sisteemteoretiese perspektief egskeiding as maatskaplike ver-skyinsel, die gesin as maatskaplike sisteem en die belange van die minder-jarige kind teoreties te konseptualiseer.
2. Om die huidige egskeidingsevalueringproses soos deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat toegepas, te ondersoek en te beskryf.
3. Om 'n praktykmodel vir egskeidingsevaluering vanuit 'n sisteemteoretiese perspektief, wat die belange van die minderjarige kind bevorder, te ontwik-kel.
4. Om die effektiwiteit van die nuut ontwikkelde praktykmodel vir egskeidingsevaluering empiries te evalueer.
5. Om aanbevelings te maak ten opsigte van die praktykbenutting van die nuut ontwikkelde praktykmodel om die belange van die minderjarige kind in egskeidingsevaluering te bevorder.

1.5 NAVORSINGSVRAAG EN HIPOTESEFORMULERING

Die formulering van 'n navorsingsvraag en hipotese is deel van die fase waarin die navorser die onderwerp van die studie fokus (Neuman, 2000: 11). Volgens Fouché en De Vos (2005: 100) word die navorsingsvraag deur goed ontwikkelde kennis met betrekking tot vorige navorsing en teorie asook deur die navorser se eie idees en spekulasies gesteun.

Padgett, soos aangehaal deur Fouché en De Vos (2005: 101), wys daarop dat kwantitatiewe navorsing op toetsbare operasionele hipoteses steun terwyl kwalitatiewe navorsing neig tot formulering van “working hypotheses or research questions”.

In hierdie studie word daar op kwantitatiewe navorsing gefokus. Een gedeelte van die studie ondersoek en beskryf tot watter mate die huidige proses van egskeidingsevaluering in die praktyk, soos deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat toegepas, die belange van die minderjarige kind bevorder. Die tweede gedeelte van die navorsing fokus op die ontwikkeling en evaluering van 'n praktykmodel vir egskeidingsevaluering vanuit 'n sistemiese perspektief.

1.5.1 Navorsingsvraag

Die ondersoekende en beskrywende deel van hierdie studie is deur die volgende navorsingsvraag gerig:

Wat is die aard en inhoud van die egskeidingsevalueringsproses wat in die praktyk deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat toegepas word ten einde die belange van die minderjarige kind te bevorder?

Gelei deur bogenoemde navorsingsvraag is die hipotese vir hierdie studie geformuleer.

1.5.2 Hipotese

Die tweede gedeelte van hierdie studie, wat gefokus het op die ontwikkeling en evaluering van 'n praktykmodel vir egskeidingsevaluering, is deur 'n hipotese gerig.

Plug et al. (1997: 144) omskryf 'n hipotese as 'n tentatiewe aanname van die verhouding tussen twee of meer veranderlikes wat deur eksperimentering of waarneming getoets gaan word. Volgens Neuman (2000: 128) is hipoteses “... guesses about how the social world works; they are stated in a value-neutral form”.

Waar die navorsingsprobleem in werklikheid 'n vraag aangaande die verhouding tussen veranderlikes is, is die hipotese 'n tentatiewe, konkrete en toetsbare antwoord op die probleem (Bless & Higson-Smith, 1995: 37). Die skrywers beklemtoon verder dat die hipotese as voorgestelde antwoord empiries getoets moet word voordat dit in 'n teorie geïnkorporeer kan word.

Die navorsingshipotese wat vir hierdie studie geformuleer is, was die volgende:

Indien die sisteemteoretiese praktykmodel tydens egskeidingsdispute toegepas word, sal die beste belang van die minderjarige kind bevorder word.

1.6 NAVORSINGSBENADERING

Die benadering of paradigma van 'n navorsingsprojek is die breedste raamwerk waarvolgens die navorsing uitgevoer word. Dit verteenwoordig dus die navorser se perspektief tot die projek. Neuman (2000: 121-122) verwys na die

benadering as die oriëntering tot die navorsing en wat die navorser se logika tot die ondersoek verteenwoordig.

Die twee algemeen aanvaarde en erkende benaderings tot navorsing is naamlik die kwantitatiewe en kwalitatiewe paradigmas (Neuman, 2000: 122; Fouché & Delpont, 2005: 73). 'n Kombinasie van hierdie twee benaderings as paradigma word algemeen aanvaar en daarom is dit noodsaaklik dat die navorser 'n keuse tussen die drie opsies uitoefen (Fouché & Delpont, 2005: 73).

Volgens Neuman (2000: 122) asook Fouché en Delpont (2005: 73-74) kan die volgende eienskappe van **kwantitatiewe navorsing** uitgelig word:

- dit is gebaseer op die positivistiese siening van wetenskap;
- dit is hoogs geformuleerd en gekontroleerd en volg 'n liniêre rigting;
- die strekking daarvan is duidelik gedefinieerd;
- die navorser se rol is dié van objektiewe waarnemer wat die data verkry soos benodig en versoek;
- die studie fokus op spesifieke vrae en hipoteses wat konstant bly;
- dataversamelingsprosedures word op 'n gestandaardiseerde wyse toegepas;
- dataversamelaars vermy toevoeging van eie persoonlike menings tot data;
- meting fokus gewoonlik op spesifieke veranderlikes wat onder andere deur graderingskale of frekwensietellings gekwantifiseer word;
- analise van data word deur statistiese ontleding van die verspreiding van veranderlikes gedoen.

Creswell (1994), soos aangehaal deur Fouché en Delpont (2005: 73), dui aan dat die kwantitatiewe benadering wetenskaplike verklaring as “nomothetic” beskou, wat beteken dat dit op universele wette gegrond is. Dit kan dus gestel word dat die navorser wat vanuit 'n kwantitatiewe paradigma werk, ingestel is op 'n objektiewe meting van die maatskaplike lewe, die toets van 'n hipotese en die voorspelling en beheer van menslike gedrag (Fouché & Delpont, 2005: 73).

Vir die doel van hierdie studie, waar twee evalueringsprosesse met mekaar vergelyk is ten einde die effektiwiteit van die nuut ontwikkelde praktykmodel aan te toon, was die kwantitatiewe navorsingsbenadering die aangewese keuse. By data-analise was dit noodsaaklik dat die data van die twee gedeeltes van die studie vergelykbaar is en dit kon bereik word deur die dataversamelingstegnieke wat hoofsaaklik deur die kwantitatiewe benadering aangewend word.

1.7 TIPE NAVORSING

Vir die doeleindes van hierdie studie is daar binne die konteks van toegepaste navorsing van intervensienavorsing gebruik gemaak.

Intervensienavorsing is 'n resente tipe navorsing en word voorts aan die hand van die beskrywing deur De Vos (2005: 392-407) bespreek. Dié tipe navorsing het uit die werk van Edwin Thomas en Jack Rothman (1994) op die gebied van ontwikkelingsnavorsing ontstaan. Intervensienavorsing het 'n spesifieke intervensie-missie wat op die ontwikkeling van innoverende intervensies gerig is. Ontwikkelingsnavorsing in hierdie sin verwys na die ontwikkeling van 'n tegnologiese item wat noodsaaklik is vir 'n professie soos maatskaplike werk.

Die fokus is dus op die ontwerp, voorsiening en toetsing van alternatiewe oplossings vir praktykvraagstukke deur die ontwikkeling van 'n spesifieke intervensie (De Vos, 2005: 392-394).

Vir die doeleindes van hierdie studie was intervensienavorsing dus toepaslik aangesien die studie gefokus het op die ontwikkeling en toetsing van 'n praktykmodel vir egskeidingsevaluering (intervensie) ten einde die belange van die minderjarige kind in die praktyk te bevorder.

Die praktykmodel soos ontwikkel was in hierdie studie is gebaseer op Rothman en Thomas (1994) se ontwerp en ontwikkelingsmodel, voortaan na verwys as die O&O-model.

Die O&O-model van intervensienavorsing bestaan uit die volgende ses fases soos weergegee deur De Vos (2005: 395):

- Probleemanalise en projekbeplanning
- Inligtingversameling en -sintese
- Ontwerp
- Vroeë ontwikkeling en voortoets
- Evaluasie en gevorderde ontwikkeling
- Verspreiding of disseminasie

Dit word beklemtoon dat hierdie model, soos ander tipes navorsing, 'n prosesmatige verloop volgens bepaalde stappe het. Dit beteken egter nie dat stappe mekaar noodwendig op rigiede wyse volg nie. Oorvleueling van stappe kom voor en dikwels is dit in die proses nodig om na sekere stappe terug te beweeg. Die interaktiewe karakter van navorsing waarin stappe in mekaar vloei, word deur verskillende skrywers erken (Bless & Higson-Smith, 1995: 12-13; Neuman, 2000: 12; De Vos, 2005: 397).

Die onderskeie fases en stappe in elke fase van die O&O-model van intervensie-navorsing word vervolgens beskryf aan die hand van 'n uiteensetting van die toepassing daarvan vir hierdie studie.

1.7.1 Toepassing van die O&O-model van intervensienavorsing

1.7.1.1 Fase 1: Probleemanalise en projekbeplanning

Hierdie eerste fase in die proses handel oor die ontleding van die maatskaplike probleem wat ondersoek word. 'n Maatskaplike probleem is 'n toestand wat 'n betekenisvolle aantal mense op 'n ongewenste wyse beïnvloed en waarvoor kollektief 'n oplossing gevind moet word (De Vos, 2005: 395).

Soos voorheen genoem, beïnvloed egskeiding as maatskaplike probleem jaarliks 'n groot aantal gesinsisteme en minderjarige kinders in Suid-Afrika. In die Hooggeregshof in Pretoria alleen word daar volgens Van Zyl (2005) ongeveer 180 onbestrede egskeidings en twintig bestrede egskeidings per week hanteer. Die omvang van egskeiding asook die verreikende implikasie daarvan vir die minderjarige kind, die ouer sowel as die breër gemeenskapsisteme maak dit dus een van Suid-Afrika se mees beduidende maatskaplike probleme.

Hierdie eerste fase behels die volgende stappe soos deur De Vos (2005: 398) beskryf:

- Identifiseer en betrek kliënte
- Verkry toegang tot en samewerking van belanghebbendes
- Identifisering van probleme ervaar deur teikenpopulasie
- Analise van geïdentifiseerde probleme
- Stel van doel en doelwitte

Stap 1: Identifiseer en betrek kliënte

Hierdie stap verwys na die keuse van 'n teikenpopulasie met heersende of ontluikende probleme wat vir hulself, die gemeenskapsisteme en navorser relevant is. Indien die kritiese sterktes en probleme van 'n populasie deur die navorsing aangespreek word, verhoog dit die mate van ondersteuning daarvoor deur die

populasie, die professionele gemeenskap asook die algemene publiek (Fawcett et al., 1994 in De Vos, 2005: 396).

Die teikenpopulasie in hierdie studie is geïdentifiseer as die gesinne-in-egskeiding met 'n dispuut oor die belange van die minderjarige kind. Sodanige dispuut noodsaak die tussengang van deskundiges in die praktyk ten einde 'n oplossing te help vind. In Suid-Afrika word dispuut tussen egskedende ouersisteme aangaande die belang van die minderjarige kind in terme van die Wet op Bemiddeling in Sekere Egskeidingsaangeleenthede vir ondersoek na die Kantoor van die Gesinsadvokaat verwys (Davel, 2000: 66-67). 'n Gesinsadvokaat is 'n persoon wat gekwalifiseer is om as advokaat in die Suid-Afrikaanse regsisteem toegelaat te word en oor ervaring in die beslegting van gesinsaangeleenthede te beskik (Cronje & Heaton, 2004a: 165). Die gesinsadvokaat word in sodanige ondersoek deur 'n gesinsraadgewer bygestaan. 'n Gesinsraadgewer is 'n professionele persoon wat in die veld van geestesgesondheid werksaam is en is in die algemeen maatskaplike werkers, sielkundiges, psigiaters of soms predikante (Cronje & Heaton, 2004a: 165).

Die Kantoor van die Gesinsadvokaat vorm dus deel van die regsisteem wat in die gemeenskap van Suid-Afrika 'n belangrike rolspeler in egskeding as maatskaplike probleem is en derhalwe 'n bepalende invloed op die kliëntsisteem, naamlik die gesinsisteem in egskeding, uitoefen.

Gesinsraadgewers, maatskaplike werkers en regsverteenwoordigers uit die gemeenskap wat by egskeding as maatskaplike probleem betrokke is asook die regsisteme van die staat, 'n senior regter van die Hooggeregshof asook die hoof gesinsadvokaat is as kerninformante tydens hierdie stap betrek.

Die populasie vir die navorsing behels alle gesinne-in-egskeiding in Suid-Afrika. Vanuit die sisteemteoretiese perspektief vorm die gesin-in-egskeiding 'n subsisteem van die gemeenskapsisteem waarbinne die gesin funksioneer. Dit bring mee dat alle ander subsisteme in die gemeenskap, wat in verwantskap met die gesin-in-egskeiding staan, soos onder andere die opvoedkundige sisteem/skool, werksisteme, familiesisteme soos grootouers, in die wisselwerkende proses van die probleem betrek word. Hierdie kontak tussen die gesin-in-egskeiding en die res van die gemeenskap bring noodwendig mee dat sodanige subsisteme belangrike insette kan en behoort te lewer ten opsigte van die bepaling van die beste belang van die minderjarige kind. Hierdie subsisteme vorm dus deel van die kollaterale ondersoek na die probleem en die bepaling van 'n oplossing daarvoor.

Die navorser het uit eie professionele praktykervaring 'n behoefte aan 'n instrument geïdentifiseer, waarvolgens 'n bepaalde standaard vir die bepaling van die beste belang van die minderjarige kind in egskeidingsevaluering in die praktyk daargestel kan word. Die doel van die intervensie, naamlik die ontwerp en ontwikkeling van 'n praktykmodel vir egskeidingsevaluering waardeur die belange van die minderjarige kind bevorder kan word, is sodoende geïnisieer. Die aanvanklike betrokkenheid deur die kliëntsisteem was indirek deur die weergee van misnoeë en ontevredenheid met die heersende sisteem van evaluering, soos deur die navorser vanaf bestaande kliënte verkry is. Bespreking van die probleem tydens professionele konsultasies met ander rolspelers, naamlik onder andere gesinsraadgewers, maatskaplike werkers, sielkundiges, onderwysers asook regsverteenwoordigers, het die geïdentifiseerde behoefte bevestig (Marais, 2005; Niewoudt, 2005; Van der Merwe, 2005). Die bestaande leemte is ook deur die literatuurstudie ondersteun (Burman, Matthias, Sloth-Nielsen & Zaal, 2003: 1; Barratt, 2003: 150-151; Brandt et al., 2005: 138-139).

Die kliëntsisteem is tydens die tweede gedeelte van die studie direk by die toepassing van die nuut ontwikkelde praktykmodel vir egskeidingsevaluering betrek. Die direkte betrokkenheid van die kliëntsisteem by die navorsingsproses is in die bespreking van die tweede fase, naamlik inligtingversameling en sintese, hanteer. Hierdie wysiging bevestig die dinamika van die navorsingsproses en dat 'n rigiede patroon nie bestaan nie.

Stap 2: Verkry toegang tot en samewerking van belanghebbendes

Kerninformante uit die gemeenskap kan waardevolle inligting aangaande werkswyses verskaf asook sleutelpersone identifiseer wat toegang tot 'n instansie behoor (De Vos, 2005: 396).

Twee areas van die gemeenskap is geïdentifiseer waaruit samewerking verkry moes word ten einde die navorsing uit te voer, naamlik die Kantoor van die Gesinsadvokaat, wat as primêre beskermer van minderjarige kinders in egskeiding funksioneer, asook die professionele gemeenskap in die privaat praktyk en in die staatsdiens wat gesinne-in-egskeiding bedien.

Binne die konteks van hierdie studie was die volgende aksies tydens hierdie stap uitgevoer:

- 'n Skriftelike versoek tot toestemming vir en deelname aan die studie is per brief gerig aan die hoof van die Kantoor van die Gesinsadvokaat in Pretoria (Aanhangsel A);

- 'n Skriftelike versoek tot ondersteuning van en deelname aan die studie deur verwysing van gesinne is per brief aan 30 regsverteenwoordigers in die privaat praktyk, wat gesinne-in-egskeiding bedien, gerig en persoonlik oorhandig (Aanhangsel B);
- 'n Skriftelike versoek tot ondersteuning en deelname aan die studie is aan vier maatskaplike werkers in die privaat praktyk, wat gesinne-in-egskeiding bedien, gerig en persoonlik oorhandig (Aanhangsel B);
- 'n Skriftelike versoek tot ondersteuning en deelname aan die studie is aan die Regshulpkliniek van UNISA sowel as die Regshulpraad van die Departement van Justisie gerig en persoonlik oorhandig (Aanhangsel B).

Deur samewerking met die kerninformante is goedkeuring tot deelname van die Kantoor van die Gesinsadvokaat verkry asook verwysings vanaf die sewentien staatsinstansies en UNISA vir regshulp aan gesinne-in-egskeiding. Samewerking is verder van een regsverteenwoordiger in die privaat praktyk verkry.

Stap 3: Identifisering van probleme ervaar deur teikenpopulasie

Dit is noodsaaklik om die probleme te verstaan wat die teikenpopulasie ervaar. Die navorser het uit professionele praktykervaring onder die indruk gekom van die gemeenskap se ontevredenheid ten opsigte van die huidige wyse van egskedingsevaluering waarin die belange van die minderjarige kind nie bevorder word nie. Sodanige ontevredenheid is onder andere deur ouers, kinders, grootouers, skole, maatskaplike werkers en regsverteenwoordigers uitgespreek.

Die navorser het tydens die tweede stap van hierdie eerste fase, naamlik die verkryging van toegang tot en samewerking van belanghebbendes met betrekking tot die probleem, persoonlike gesprekke met die professionele gemeenskap gevoer waartydens die geïdentifiseerde probleme van die populasie deurgaans bevestig is. Daar is herhaaldelik beklemtoon dat 'n verandering in die situasie dringend noodsaaklik geword het.

Stap 4: Analise van geïdentifiseerde probleme

Fawcett (in De Vos, 2005: 397) beskou analise van die probleme wat as gemeenskapsprobleme geïdentifiseer word as die kritieke stap in die navorsingsproses.

Die probleem wat in hierdie studie ter sprake was, is naamlik dat die beginsel van die beste belang van die minderjarige kind nie in die huidige evalueringssituasie tydens egskedingsdispute bevorder word nie. Dit blyk uit hierdie studie dat die gesinsisteam in egskeding die probleme wat tydens die evalueringproses van die beste belang van die minderjarige kind voorkom, die moeilikste beleef. Die ouersisteam het egskeding as oplossing vir die interne verhoudingsprobleme bepaal. Die toestaan van die egskeding is egter totaal afhanklik van die regsisteam wat 'n proses van evaluering en besluitneming in hierdie verband moet inisieer.

'n Dispuut aangaande die belange van die minderjarige kind in egskeding bring mee dat die gesinsisteam tans in Suid-Afrika die opponerende of akkusatoriese regsproses moet volg ten einde 'n oplossing vir die dispuut te vind (Cronje & Heaton, 2004a: 189). Sodanige proses bring mee dat die skeidende ouersisteam elk 'n regsverteenvoordiger moet aanstel om hulle eie belange te beskerm. Die minderjarige kind het geen direkte regsverteenvoordiger of enige ander vorm van verteenwoordiging in hierdie regsproses nie en word dikwels die middelpunt van die opponeringsproses in die egskeding tussen die ouers.

Die omvang en duur van die evalueringproses in egskeding word grootliks deur die mate van finansiële sterkte van die ouersisteam bepaal. Sterk finansiële vermoë kan die ouersisteam in staat stel om uitgebreide deskundige ondersoeke aan te vra ten einde die beste belang van die betrokke minderjarige kind te bepaal. Die “belang” van die kind kan deur ouers misbruik word ten einde hulle eie belange te bevorder. In hierdie verband het regter De Villiers in sy uitspraak in die *Van Vuuren v Van Vuuren*-egskedingsgeding hom pertinent teen die aanvaarding van toegewings aangaande die minderjarige kind ter wille van finansiële skikkings uitgespreek (Cronje & Heaton, 1999a: 355; Cronje & Heaton, 2004a: 165).

Binne die konteks van hierdie studie was die volgende probleme dus van belang:

- vertraging van die egskedingsproses;
- konflik tussen die ouers as partye in die dispuut;
- oormatige aanwending van deskundiges;
- geen amptelike verteenwoordiging vir die minderjarige kind nie;
- hoë koste;
- negatieweiteit tussen ouers na egskeding.

Die afwesigheid van 'n bepaalde model waarvolgens egskedingsevaluering die belange van die minderjarige kind kan bevorder, skep die scenario waar evalue-

ring in egskeidingsdispute volgens die individuele oordeel van elke deskundige beoefen word. Die beginsel dat die beste belang van die minderjarige kind in alle sake rakende die kind voorop gestel moet word, word algemeen aanvaar. Die toepassing van die beginsel is egter vaag en ongedefinieer. Daar bestaan dus by die professionele gemeenskap 'n behoefte aan 'n duidelike riglyn vir die toepassing van die genoemde beginsel.

Stap 5: Stel van doel en doelwitte

Die finale stap in die eerste fase van die intervensie-navorsingsproses is naamlik die stel van doel en doelwitte. Fawcett (1994) soos aangehaal deur De Vos (2005: 398) stel dit dat 'n deeglike probleemanalise (vorige stap) moontlike teikenaspekte vir verandering en intervensie bied. Sodanige elemente moet in die doel en doelwitte ingesluit word.

Die doel en doelwitte van hierdie studie is volledig in afdeling 1.4 weergegee.

1.7.1.2 Fase 2: Inligtingversameling en -sintese

Die tweede fase van die O&O-model in intervensienavorsing is om te bepaal wat reeds deur ander gedoen is om die besondere probleem aan te spreek. By die voltooiing van hierdie fase behoort die navorser funksionele elemente te identifiseer wat by die ontwerp van die navorsing ingesluit kan word (De Vos, 2005: 399).

Die stappe wat in hierdie fase voorkom, is die volgende:

- Aanwending van bestaande inligtingsbronne
- Bestudering van natuurlike voorbeelde
- Identifisering van funksionele elemente van suksesvolle modelle

Hierdie stappe van die tweede fase van intervensienavorsing en die toepassing daarvan in hierdie studie word vervolgens kortliks bespreek.

Stap 1: Aanwending van bestaande inligtingsbronne

In hierdie eerste stap is die fokus op literatuurnavorsing. Literatuur verwys na die gepubliseerde materiaal wat oor 'n bepaalde vakterrein of probleemarea handel (Plug et al., 1997: 209).

'n Literatuuroorsig bestaan uit die bestudering van geselekteerde empiriese navorsing, praktykverslae en alle materiaal wat relevant is tot die onderwerp van die studie (Bless & Higson-Smith, 1995: 22; De Vos, 2005: 399). 'n Belangrike aspek in hierdie verband is om kennis te neem van literatuur uit ander dissiplines (De Vos, 2005: 399).

Die navorser het vir die doeleindes van hierdie studie 'n uitgebreide soektog gedoen na empiriese ondersoeke in Suid-Afrika aangaande egskeiding sowel as gesinsevaluering en die belange van die minderjarig kind. Voorts het die navorser verskeie beskikbare literatuurbronne oor egskeiding vanuit lande soos Australië, Brittanje, die VSA en Kanada geraadpleeg. Inligtingsbronne uit die dissiplines van maatskaplike werk, sosiologie, psigologie, psigiatrie, obstetrie, regs wetenskap insluitend persoonereg, familiereg en die Grondwet, opvoedkunde asook teologie is nagegaan.

Uit die literatuurondersoek het dit geblyk dat die beskikbare inligting fokus op onderwerpe soos die impak van egskeiding. Dit wil voorkom of die studies hoofsaaklik fokus op die ontwikkeling van die hulpverleningsproses aan die onderskeie gesinslede wat by egskeiding as maatskaplike probleem betrokke is. Die afwesigheid van 'n bepaalde model waarvolgens egskeidingsevaluering onderneem kan word, blyk duidelik uit die literatuur. Die afwesigheid van insette deur die minderjarige kind met betrekking tot sy/haar eie toekoms is bevestig. Die beginsel dat die beste belang van die minderjarige kind voorop gestel moet word, word deurgaans in die literatuurondersoek erken. Die toepassing van hierdie beginsel blyk onderworpe te wees aan die mening van die betrokke deskundige (Rosen, 1977: i-ii; 36-37; Potgieter, 1986: 144-146; Silver, 1987: 99-108; Gardner, 1989: 4; Yatt, 1996: 3-4; Woudstra, 1997: 2; 10; 19; 133; Bosman-Swanepoel et al., 1998: ix-xii; Rossouw, 1998: 3; 10; 13-14; 17; Froneman, 2000:286-287; Coltrane & Collins, 2001: 533; Burman et al., 2003: 1; Brandt et al., 2005: 138-139).

Studies wat sedert 1990 tot 2000 in Suid-Afrika onderneem is om vas te stel watter kriteria in die praktyk aangewend word om die beste belang van die minderjarige kind in egskeidingsevaluering te bepaal, het 'n onderskeid in fokuspunt tussen sielkundiges en maatskaplike werkers aangetoon (Africa, Dawes, Swartz & Brandt, 2003: 129). Maatskaplike werkers beklemtoon die verhouding tussen kind en ouer asook die status quo-benadering terwyl sielkundiges die kind se basiese ontwikkelingsbehoefte as belangrikste kriteria beskou (Africa et al., 2003: 123-124).

'n Ondersoek in 2000 in Suid-Afrika na die kriteria wat deur gesinsraadgewers in die Kantoor van die Gesinsadvokaat tydens egskeidingsevaluering

aangewend word, het die volgende dertien items gelys, maar nie in 'n bepaalde volgorde nie (Africa et al., 2003: 129):

- praktiese sorg;
- emosionele band tussen ouer en kind;
- fisieke kontak tussen ouer en kind: watter ouer se kontak word deur die kind opgesoek, na wie roep die kind, in wie spreek die kind vertroue uit;
- vermoë van ouer om met kind op sy vlak te kommunikeer;
- vermoë van ouer om individuele behoeftes van die kind aan te spreek en die ontwikkelingsbehoefte van die kind te identifiseer;
- watter ouer is die “psigologiese” ouer;
- vermoë van ouer om konstante en volgehoue sorg aan die kind te bied;
- insig van kind: vermoë van kind om “dinge” realisties te sien, want “wat ’n kind wil hê, is nie noodwendig wat ’n kind nodig het nie”;
- ouer se emosionele stabiliteit;
- ouer se vermoë om streng dissipline en roetine te handhaaf;
- ouer se fisieke en maatskaplike stand: behuising, werk, ens.;
- ouer se sigbare belangstelling in die sake van die kind: buitemuurse aktiwiteite ens.;
- huidige ouerlike plan: huidige omstandighede van kind se verblyf en sorg voor en tydens die egskeidingsproses; vlak van aanpassing en sorg.

Uit bogenoemde studie in 2000 (Africa et al., 2003: 125) is vasgestel dat die gesinsraadgewers in sekere kantore van die gesinsadvokaat nie opleiding in media-asië ontvang het nie en slegs beperkte insette met betrekking tot die regsaspekte van egskeiding en bewaring kan lewer. Daar is wel sprake van indiensopleiding met betrekking tot die uitvoer van konsultasies.

Die inligting wat tydens hierdie eerste stap van die tweede fase ingesamel is, bevestig die geïdentifiseerde probleme wat deur die teikenpopulasie ervaar word. Daarby bied dit nuwe inligting met betrekking tot die kriteria wat deur gesinsraadgewers en deskundiges by evaluering van die beste belang van die minderjarige kind in egskeiding aangewend word. Uit die nuwe inligting blyk dit dat die fokus van die studies gerig is op die kriteria en nie op die evalueringsproses wat gevolg word nie. Daar is geen inligting met betrekking tot die ontwikkeling van ’n bepaalde evalueringsmodel gevind nie.

Stap 2: Bestudering van natuurlike voorbeelde

Onderhoude met persone wat kennis oor die betrokke probleem het of daarby betrokke is, kan waardevolle inligting aangaande intervensies verskaf (De Vos, 2005: 399). Volgens Fawcett, soos aangehaal deur De Vos (2005: 399), kan die

bestudering van onsuksesvolle programme in die gemeenskap ook bydra tot insig in metodes en aspekte wat krities is vir sukses.

In hierdie ondersoek is persoonlike gesprekke gevoer met deskundiges uit die dissiplines van maatskaplike werk, psigologie asook die regs wetenskap wat in die veld van egskeding en egskedingsevaluering betrokke is.

Die Kantoor van die Gesinsadvokaat is as diensverskaffer op die gebied van egskeding een van die belangrike rolspelers in die Suid-Afrikaanse konteks van hulpverlening aan die gesin-in-egskeding. Africa et al. (2003: 124) beklemtoon die feit dat baie gesinsisteme vanweë hulle finansiële posisie nie in staat is om van privaat deskundiges se dienste in die egskedingsevalueringproses gebruik te maak nie. Sodanige gesinsisteme is dus slegs aangewese op die diens van die Kantoor van die Gesinsadvokaat. Gesien in die lig van die hoë egskedingsyfer in Suid-Afrika, soos vroeër aangedui, is die aanspraak op die diens deur hierdie kantoor aansienlik. Die eis om steeds getrou te bly aan die beginsel dat die beste belang van die minderjarige kind in egskedingsevaluering voorop gestel moet word, word dus steeds groter.

Stap 3: Identifisering van funksionele elemente van suksesvolle modelle

Die derde stap in die tweede fase van die intervensie-navorsingsproses is die identifisering van funksionele elemente van suksesvolle modelle.

Hierdie derde stap behels volgens Fawcett (in De Vos, 2005: 400) die samevoeging van bestaande kennis en inligting waardeur die ontwerp van die navorsing en die ontwikkeling van aktiwiteite gerig kan word.

Funksionele elemente is uit die navorsers se eie professionele praktykervaring asook die bestudering van 'n suksesvolle internasionale model (Gardner, 1989: 67-223, 253-431) en genoteerde hofuitsprake in sekere egskedingsdispute (Cronje & Heaton, 1999a: 355, 356-360, 362-364, 365-366) geïdentifiseer. Hierdie elemente het waardevolle inligting verskaf vir die ontleding van die huidige situasie in die praktyk asook die ontwerp van die intervensie. Die volgende funksionele elemente uit bogenoemde modelle en praktyke is in hierdie studie toepaslik:

- **Gesinsterapie:** Vanuit die navorsers se addisionele opleiding in gesinsterapie asook sestien jaar ervaring in die professionele veld, waarvan ses jaar in 'n gespesialiseerde gesinseenheid uitgevoer is, het die navorsers se sistemiese perspektief op maatskaplike problematiek ontwikkel en gevestig.

- **Kinderterapie:** Vanuit die navorser se addisionele opleiding in assessering en terapie met kinders en uitgebreide ondervinding in dié veld, waarvan ses jaar in 'n gespesialiseerde gesinseenheid beoefen is, het die navorser deeglik bewus geword van die noodsaaklikheid van grondige kennis van en insig in die ontwikkeling en funksionering van die kind by kinderassessering.

Die belangrike rol van die verhouding tussen kind en assessor tydens die evalueringsproses is uitgelig.

- **Psigiatriemodel:** Vanuit die navorser se addisionele opleiding in psigiatriese maatskaplike werk asook ses jaar professionele ervaring in hierdie gespesialiseerde mediese veld is die volgende funksionele elemente bevestig:
 - die holistiese benadering tot die mens se funksionering;
 - die noodsaaklikheid van deeglike kliniese waarneming;
 - die belangrike rol van struktuur wat 'n bepaalde riglyn of model aan 'n ondersoek verleen;
 - die belangrike rol van 'n wetenskaplike beskouing en interpretasie in 'n ondersoek;
- **Internasionale model** (Gardner, 1989: 67-223, 253-431): Die bestudering van die model wat deur Gardner, 'n Amerikaanse psigiater wat in egskeidingsevaluering spesialiseer, ontwikkel is, het die volgende aspekte vanuit die praktyk vir die navorser bekragtig:
 - die noodsaaklikheid van gesamentlike insette deur beide ouers in die evalueringsproses;
 - die noodsaaklikheid van 'n bepaalde standaard in egskeidingsevaluering;
 - die noodsaaklikheid om die opponerende element tussen ouers in egskeidingsevaluering sover moontlik uit te skakel.
- **Kantoor van die Gesinsadvokaat:** Vanuit die navorser se professionele ondervinding van twee jaar as gesinsraadgewer in die Kantoor van die Gesinsadvokaat is die volgende elemente uitgelig wat van toepassing is in hierdie studie:
 - die noodsaaklike rol wat die gesinsadvokaat se kantoor as spreekbuis vir die minderjarige kind se belange kan en behoort te speel;

- die tekortkominge in die sisteem vanweë verskeie faktore, naamlik gebrek aan kennis in evaluering van kinders en gesinsisteme, gebrek aan voldoende tyd vir volledige ondersoek;
 - gebrek aan voldoende opgeleide personeel waardeur egskeidingsvertraag word;
 - gebrek aan 'n standaard waarvolgens egskeidings-evaluering uitgevoer word.
- **Genoteerde hofuitsprake** (Cronje & Heaton, 1999a: 355, 362-364, 365-366): Uit die bestudering van genoteerde hofuitsprake in die genoemde egskeidingsgedinge is die volgende elemente uitgelig:
 - die regsisteem se benadering tot en perspektief op die ouersisteem se verantwoordelikhede en rol by die bepaling van die belange van die minderjarige kind;
 - die regsisteem se perspektief op die funksie van die Kantoor van die Gesinsadvokaat in egskeidingsdispute;
 - die regsisteem se perspektief op die bemoederingsfunksie van die ouersisteem.

1.7.1.3 Fase 3: Ontwerp

Die derde fase in die intervensie-navorsingsproses behels die funksie om die elemente van gedrag, relevant tot die probleem van ondersoek, te definieer en in waarneembare prosedure-terme uiteen te sit ten einde dit in die intervensie te inkorporeer (De Vos, 2005: 400-401).

Die twee stappe in hierdie derde fase is:

- Ontwerp van 'n waarnemingsisteem
- Spesifisering van prosedure-elemente

Stap 1: Ontwerp van 'n waarnemingsisteem

Hierdie eerste stap in die ontwerpfasie behels die ontwerp van 'n werkwyse om relevante elemente van die verskynsel asook die omvang daarvan waar te neem. 'n Funksionele analise kan tydens hierdie stap uitgevoer word (De Vos, 2005: 401).

Geen formele waarnemingsstelsel is vir hierdie studie ontwerp nie.

Stap 2: Spesifisering van prosedure-elemente van die intervensie

Die taak tydens hierdie tweede stap van die derde fase van intervensieavontuur verwys na die identifisering van prosedure-elemente wat in die uiteindelijke intervensie geïntegreer kan word.

Die suksesvolle internasionale model (Gardner, 1989: 67-431) en hofuitspraak (Cronje & Heaton, 1999a: 355-366) wat bestudeer is, asook eie praktykervaring ten opsigte van die evalueringsproses het bygedra tot die identifisering van die volgende prosedure-elemente van die beoogde intervensie:

- grondliggende uitgangspunte soos die fokuspunt, teoretiese perspektief en mensbeskouing;
- prosesmatige karakter van egskeidings-evaluering wat 'n aanvangsfase, eksplorasiefase en termineringsfase insluit;
- evalueringsprosedure ten opsigte van die waarde van die intervensie.

1.7.1.4 Fase 4: Vroeë ontwikkeling en loodsondersoek

Die vierde fase van die O&O-model verwys na die implementering van die konsepintervensie op 'n toetsbasis ten einde die toereikendheid daarvan te bepaal en afronding aan die ontwerp, soos benodig, toe te pas (Thomas 1989 in De Vos, 2005: 401-402).

Die drie stappe in hierdie fase is die volgende:

- Ontwikkeling van 'n prototipe / voorlopige intervensie
- Uitvoer van loodsondersoek
- Toepassing van ontwerp kriteria tot voorlopige intervensiekonsep

Stap 1: Ontwikkeling van 'n prototipe / voorlopige intervensie

In hierdie studie het die eerste stap van die vierde fase die vroeë ontwikkeling van twee instrumente behels, naamlik die samestelling van 'n konsepvraelys, waardeur die egskeidings-evalueringsproses in die praktyk ondersoek kon word, asook die ontwikkeling van 'n riglyn vir die voorgestelde praktykmodel van egskeidings-evaluering.

Stap 2: Uitvoer van loodsondersoek

Tydens die tweede stap van die vierde fase van die intervensienavorsingsproses is die bruikbaarheid van die genoemde twee konsepinstrumente getoets. Twee maatskaplike werkers in privaat praktyk wat as vrywillige gesinsraadgewers optree, is by die voortoets van die vraelys betrek. Die navorser het persoonlik twee gesinne-in-egskeiding by die voortoets van die konsepriglyn vir egskeidingsevaluering betrek. Hierdie gesinsraadgewers asook die gesinsisteme betrokke by die voortoets het nie deel van die respondente van die hoof empiriese ondersoek gevorm nie.

Die elemente van tydsduur, verstaanbaarheid en toepaslikheid van die twee instrumente is tydens hierdie stap geëvalueer. Die aard en inhoud van die nuut ontwikkelde praktykmodel vir egskeidingsevaluering word in hoofstuk agt volledig uiteengesit.

Stap 3: Toepassing van ontwerpkriteria tot voorlopige intervensiekonsep

Die derde en laaste stap in die vroeë ontwikkeling en voortoetsfase as vierde fase van die intervensie-navorsingsproses sluit die toepassing van waardecriteria in. Aspekte wat hier ter sprake is, is die effektiwiteit, eenvoud, herhaalbaarheid, praktiese aard en aanpasbaarheid van die intervensie asook die mate waartoe die intervensie met verskeie kulture vereenselwig kan word (De Vos, 2005: 402).

Die voortoets het die toepaslikheid van die intervensie in verskeie kontekste bevestig. Die prosesmatige karakter van die intervensie en afwesigheid van 'n rigiede riglyn verhoog die praktiese aard en aanpasbare eienskap daarvan. Die meer omvattende tydsduur van die intervensie is relatief, aangesien die resultaat van die evaluering baie belangrik is weens die verreikende impak daarvan.

1.7.1.5 Fase 5: Evaluering en gevorderde ontwikkeling

Die vyfde fase van die intervensie-navorsingsproses behels die volgende vier stappe:

- Seleksie van eksperimentele ontwerp
- Versameling en analise van data
- Herhaling van intervensie in veldtoestande

- Afronding van intervensie

Bespreking van die stappe dui die doel en funksie daarvan in hierdie fase aan.

Stap 1: Seleksie van eksperimentele ontwerp

Die funksie van die eerste stap van die vyfde fase is naamlik om die eksperimentele ontwerp vir die navorsing te bepaal. Die eksperimentele ontwerp in navorsing verwys, volgens Bless en Higson-Smith (1995: 63), na die keuse van die mees toepaslike stappe wat in die toetsing van die hipotese onder bepaalde toestande uitgevoer moet word. Die eksperimentele ontwerp help om die verband tussen die intervensie, die gedrag en die toestande wat verander wil word aan te dui (De Vos, 2005: 403). Die keuse van eksperimentele ontwerp word volgens Fawcett (in De Vos, 2005: 403) deur die volgende faktore beïnvloed:

- doel en omvang van gewenste verandering
- tipe gedrag
- dringendheid van verandering
- stabiliteit van die konteks
- doel van die navorsing

Vir die doeleindes van hierdie studie is van die kwantitatief-beskrywende opname ontwerp gebruik gemaak (Fouché & De Vos, 2005: 137; Fouché, 2005: 272). Hierdie keuse van ontwerp het die navorser in staat gestel om twee evalueringprosesse te vergelyk. Die navorsingsontwerp word volledig onder punt 1.8 bespreek.

Stap 2: Versameling en analise van data

Die taak van die tweede stap van die vyfde fase van die O&O-model van intervensienavorsing is naamlik die versameling en analise van data. Volgens De Vos (2005: 403) verseker voortdurende notering van gedrag en verwante resultate dat bepaal kan word wanneer aanvanklike intervensie geïmplementeer kan word en wanneer ondersteunende prosedures nodig is. Die proses van dataversameling en ontleding word volledig in hoofstuk nege beskryf. Data is versamel met die doel om twee evalueringprosesse in egskeiding te vergelyk. Daar is van vraelyste as dataversamelingsmetodes gebruik gemaak.

Stap 3: Herhaling van intervensie onder veldtoestand

Die funksie van hierdie derde stap is die assessering van die algemene toepaslikheid van die uitwerking van die intervensie in verskeie kontekste.

Addisionele toetsing word slegs uitgevoer waar die aanvanklike evaluering onder gesimuleerde omstandighede plaasgevind het (De Vos, 2005: 404). In hierdie studie is nie van gesimuleerde toestande gebruik gemaak nie en daarom is addisionele toetsing nie van toepassing nie.

Stap 4: Afronding van intervensie

Die vierde stap in die evaluering en gevorderde ontwikkelingsfase bied die navorser die geleentheid om regstellings in terme van aspekte soos taal, inhoud en metodes van die intervensie te maak (De Vos, 2005: 404). Geen regstellings ten opsigte van die intervensie was nodig nie.

Die bespreking van die vorige vier stappe sluit die beskrywing van die vyfde fase van die O&O-model vir intervensienavorsing af. Die sesde fase, naamlik verspreiding of disseminasie, word vervolgens na verwys.

1.7.1.6 Fase 6: Verspreiding of disseminasie

Hierdie laaste fase in die proses van die O&O-model van intervensienavorsing verwys na die verspreiding van die intervensie as finale produk vir gebruik deur die gemeenskap. Fawcett (1994), soos na verwys deur De Vos (2005: 404), identifiseer die volgende vyf stappe ten einde hierdie fase af te handel:

- Voorbereiding van die produk vir verspreiding
- Identifisering van potensiële markte
- Skep van aanvraag vir die intervensie
- Aanmoediging van toepaslike aanpassings
- Voorsien tegniese ondersteuning

Die verspreidingsfase van die O&O-model is nie op hierdie studie van toepassing nie. Die navorser sal as deel van die navorsingsverslag aanbevelings maak met betrekking tot verdere aanwending van die praktykmodel.

Die voorafgaande bespreking sluit die gedeelte oor die tipe navorsing af. Die aandag word voorts daaraan gewy om die navorsingsontwerp in meer detail te beskryf.

1.8 NAVORSINGSONTWERP EN -PROSEDURES

Die navorsingsontwerp kan gesien word as die strategie of plan waarvolgens die navorsing uitgevoer gaan word. Sommige skrywers verwys na die ontwerp as die totale beplanningsproses wat die uitvoer van die studie van begin tot einde beskryf (Bless & Higson-Smith, 1995: 63; Mouton, 2001 in Fouché & De Vos, 2005: 132).

Neuman (2000: 122) is van mening dat navorsers vanuit 'n kwantitatiewe benadering meer gesteld is op aspekte soos ontwerp vanweë die klem op gespesifiseerde beplanning voor dataversameling. Die skrywer lig uit dat navorsers vanuit die kwalitatiewe benadering meer gesteld is op aspekte soos die ontwikkeling van insig en veralgemening uit ingesamelde data. Die tipe ontwerp vanuit die twee verskillende benaderings sal dus verskil. Die doel en doelwitte van 'n studie behoort die keuse van ontwerp(e) te bepaal.

Ten einde die doel en doelwitte van hierdie studie te bereik het die navorser van die kwantitatief-beskrywende opname(survey) as ontwerp gebruik gemaak. In dié studie is daar gefokus op die ontleding en vergelyking van egskeidings-evalueringsprosesse soos in die praktyk uitgevoer. Vanweë die prosesmatige, diepgaande, beskrywende aard van die studie is daar slegs tien gevalle ontleed om die huidige evalueringsproses soos deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat toegepas word te beskryf en vyf gevallestudies om die nuut ontwikkelde praktykmodel te evalueer.

In hierdie studie was 'n vergelyking van twee evalueringsprosesse vir egskeiding, naamlik die huidige proses soos deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat in die praktyk toegepas en die sistemiese proses soos deur die nuut ontwikkelde praktykmodel geïmplementeer, noodsaaklik. Uit sodanige vergelyking kon die verskil by bepaling van die belange van die minderjarige kind uitgelig word.

Die kwantitatief-beskrywende opname ontwerp is derhalwe gekies ten einde die navorsingsvraag te beantwoord asook die hipotese te toets.

1.8.1 Dataversamelingsmetode

Maatskaplike navorsing het te make met aspekte wat maklik sigbaar is soos geslag en ouderdom asook met aspekte wat nie sigbaar is nie soos houdings, ideologieë, rolle, funksionering en prosesse (Neuman, 2000: 157). Navorsers in die maatskaplike veld moet dus maniere ontwikkel om aspekte wat moeilik waarneembaar is te bepaal of te meet.

Ten einde die evalueringsproses wat tans in die praktyk deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat in egskeidingsdispute toegepas word te kon vergelyk met die sistemiese evalueringsproses vir egskeiding, soos in die nuut ontwikkelde praktykmodel geïmplementeer, was dit noodsaaklik om die aard en inhoud van die proses te bepaal. Vir hierdie doel het die navorser 'n vraelys ontwerp vir voltooiing deur die gesinsraadgewers in diens van die Kantoor van die Gesinsadvokaat.

Die vraelys het uit die volgende drie afdelings bestaan:

- Afdeling A: profiel van die gesinsraadgewer
- Afdeling B: profiel van die gesinsisteam in egskeiding
- Afdeling C: aard en inhoud van die evalueringsproses vir egskeidingsdispute

Hierdie vraelys is voltooi deur vyf gesinsraadgewers verbonde aan die Kantoor van die Gesinsadvokaat ten opsigte van die egskeidingsevalueringsproses soos toegepas op tien gesinsisteme. Elke gesinsraadgewer het dus twee vraelyste met betrekking tot twee verskillende gesinsisteme voltooi.

Die navorser het na voltooiing van die toepassing van die nuut ontwikkelde praktykmodel dieselfde vraelys voltooi ten opsigte van die sistemiese egskeidingsevalueringsproses soos toegepas op vyf nuwe gesinsisteme.

Volgens Delport (2005: 166) is die doel van 'n vraelys om feite en menings aangaande 'n verskynsel vanaf persone te bekom wat ingelig is oor die bepaalde onderwerp. Die navorser het van die handafgelewerde vraelys gebruik gemaak. Delport (2005: 168) verduidelik dat hierdie tipe vraelys gebruik word waar respondente dit in hulle eie tyd kan voltooi en verkieslik 48 uur tyd gegun word vir die voltooiing daarvan. Die voordeel van die handafgelewerde vraelys is die tydbesparende aspek daarvan asook die beter respons vanweë die persoonlike kontak met respondente (Delport, 2005: 168). Die navorser het die vraelys persoonlik per afspraak by elke gesinsraadgewer afgelewer en afgehaal.

Elke gesinsraadgewer het 'n skriftelike onderneming tot vrywillige en ingeligte deelname aan die navorsing onderteken (Aanhangsel C). Die handafgelewerde vraelysmetode het verseker dat respondente navrae direk met die navorser kon uitklaar en daardeur is 'n 100%-respons verseker.

Die vraelys as dataversamelingsmetode in hierdie studie het eksakte feite aangaande die profiel van gesinsraadgewers, gesinne-in-egskeiding met 'n dispuut sowel as die aard en inhoud van die evalueringsproses soos dit in die praktyk gevind word, aangebied. In terme van numeriese waardes het hierdie feite data

gebied wat objektief is, vergelykbaar is met soortgelyke feite en wat in spesifieke terme die duidelikste beskrywing van die evalueringsproses gee.

1.8.2 Data-analise

Data-analise, veral in die kwantitatiewe benadering, voorsien nie as sodanig antwoorde op die navorsingsvraag nie. Interpretasie van die data en resultate verskaf die antwoord in terme van afleidings en gevolgtrekkings (Kruger, De Vos, Fouché & Venter, 2005: 218). Die meer omvattende doel van resultate in navorsing is die vergelyking van die afleidings met die teorie: wat is die betekenis en implikasie van die navorsingsresultate binne die studieresultate en in watter mate is dit kongruent met die resultate van ander navorsers (Kruger et al., 2005: 218).

Die navorser het die data van die vraelyste per hand verwerk aangesien dit 'n klein steekproef was met hanteerbare inligting. Die data verkry is statisties ontleed en is in hoofstuk nege uiteengesit. Die doel van die data wat uit die vraelyste verkry was, is die vergelyking van twee verskillende egskeidings-evalueringsprosesse ten einde die bepaling van die beste belang van die minderjarige kind in egskeidingsdispute te bevorder. Interpretasie van die data met gevolgtrekkings en aanbevelings is volledig in hoofstuk nege en tien bespreek.

1.9 VOORONDERSOEK

Strydom (2005: 206) verwys na die voorondersoek as die kleedrepetisie vir die hoofondersoek. Huysamen (1993), soos aangehaal deur Strydom (2005: 206), beskryf die doel van die voorondersoek as 'n ondersoek na die uitvoerbaarheid van die studie en moontlike tekortkominge in die metingsprosedure.

1.9.1 Uitvoerbaarheid van die ondersoek

Betrokkenheid in die privaat praktyk het die navorser in staat gestel om die elemente van die model uit eie ervaring te ontwikkel ten einde die probleem van die bepaling van die beste belang van die minderjarige kind aan te spreek.

Die navorser se persoonlike en professionele benadering tot die gesin spruit uit eie identifisering met die sistemiese perspektief as mees toepaslike benadering

tot gesinsproblematiek. Dit was dus moontlik om die studie in die normale verloop van navorser se privaat praktyk uit te voer.

1.9.2 Toetsing van die meetinstrumente

Die navorser kon in eie praktyk vooraf die voorgestelde model vir egskedings-evaluering by die evaluering van twee gesinsisteme toepas en sodoende die verstaanbaarheid, tydsduur en volledigheid van die proseselemente ondersoek.

Die navorser het die konsepvraelys vir die gesinsraadgewers vooraf aan twee vrywilliger gesinsraadgewers vir voltooiing gegee ten einde die aspekte van duidelikheid, tydsduur en inhoud te ondersoek.

Geen aanpassings was by die konsepvraelys nodig nie. Die navorser kon na die voorondersoek voortgaan om die evalueringsmodel in besonderhede te beskryf en die riglyn te finaliseer.

1.10 UNIVERSUM, POPULASIE, STEEKPROEF en STEEKPROEF-WYSE

'n Universum is volgens Bless en Higson-Smith (1995: 85) die totale omvang van objekte of gebeure of mense wat die onderwerp van studie is waarvan die navorser bepaalde data wil verkry. Arkava en Lane (in Strydom, 2005: 193) onderskei tussen die begrippe universum en populasie. 'n Universum verwys, volgens die skrywers, na al die moontlike persone of voorwerpe wat die eienskappe besit waarin die navorser geïnteresseerd is. Populasie dui op 'n begrensing van die universum in die sin dat dit verwys na persone of objekte in die universum wat spesifieke eienskappe besit waarin die navorser belangstel.

1.10.1 Universum en populasie

In hierdie studie was die universum alle gesinne in Suid-Afrika wat in egskedingsdispute aangaande die sorg(bewaring) en kontak(toegang) van die minderjarige kind betrokke is.

Vir die doeleindes van hierdie studie was die populasie ter wille van die praktiese aspekte van die navorsing, soos afstand, toeganklikheid van

respondente, tyd en koste, afgebaken tot 'n bepaalde geografiese gebied, naamlik Gauteng en spesifiek Pretoria.

Die populasie in hierdie studie het twee dele behels. Ten opsigte van die deel van die studie wat gefokus het op die gesinsevalueringproses soos deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat toegepas, het die populasie al die gesinne in egskeidingsdispute aangaande die minderjarige kind wat deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat in die Pretoria-gebied bedien word, behels. Ten opsigte van die deel van die studie wat gefokus het op die evaluering van die nuut ontwikkelde praktykmodel, het die populasie alle gesinne in Pretoria betrokke in egskeidingsdispute aangaande die sorg(bewaring) en kontak(toegang) van die minderjarige kind waar 'n evalueringsondersoek benodig is, omsluit.

1.10.2 Steekproef

Arkava en Lane, soos aangehaal deur Strydom (2005: 194), beskryf 'n steekproef as 'n deel van die populasie wat die elemente besit wat in die studie ingesluit word. Strydom (2005: 194) wys daarop dat tyd, fondse en energie beter gekonsentreer kan word op 'n steekproef en derhalwe navorsing van beter gehalte kan produseer.

Die steekproef vir hierdie studie het, soos die populasie, uit twee dele bestaan. Die een deel het bestaan uit die seleksie van tien gesinsisteme (gevalle) in egskeidingsdispute wat deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat in Pretoria bedien is. Die ander deel het behels vyf gesinsisteme in egskeidingsdispute wat by die toepassing van die nuut ontwikkelde praktykmodel betrek is en deur hulle onderskeie regsvertegenwoordigers in Pretoria na die navorser verwys is.

1.10.3 Steekproefwyse

Die volgende beskrywing deur Powers et al. (in Strydom, 2005: 194) som die doel van steekproefneming duidelik op:

We study the sample in an effort to understand the population from which it was drawn. As such, we are interested in describing the sample not primarily as an end in itself, but rather as a means of helping us to explain some facet of the population.

Die nawaarskynlikheidsseleksie-steekproeftegniek waarvan in hierdie studie gebruik gemaak is, is 'n kombinasie van doelgerigte en beskikbaarheidssteekproeftrekking. Doelgerigte steekproeftrekking verwys volgens Singleton, soos

aangehaal deur Strydom (2005: 202), na 'n steekproef wat saamgestel is uit elemente wat die eienskappe van die populasie besit en dus die populasie die beste verteenwoordig. Beskikbaarheidssteekproeftrekking verwys na die insluiting van enige geval wat in kontak kom met die navorser en betrokke is by die verskynsel in ondersoek (Singleton, 1998 in Strydom, 2005: 202).

In die een deel van hierdie studie, waar die aard en inhoud van die huidige egskedingsevalueringsproses soos toegepas in die Kantoor van die Gesinsadvokaat beskryf word, het die steekproef bestaan uit gesinne (gevalle) wat volgens bepaalde kriteria deur die gesinsraadgewers (respondente) self geselekteer is. Dit het beteken: (1) gesinne-in-egskeding waarvan die evalueringsproses aangaande die dispuut oor die sorg en kontak van die minderjarige kinders teen Maart 2005 deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat afgehandel moes wees, en (2) 'n evalueringsverslag met aanbevelings aan die Hof reeds deur die gesinsraadgewers gelewer was. In die ander deel van die studie, wat die toepassing van die egskedingsevalueringsproses aan die hand van die nuut ontwikkelde praktykmodel behels het, het die steekproef bestaan uit gesinne (gevalle) wat uit die gemeenskap na navorser verwys is. Die kriteria vir seleksie van gevalle het bepaal dat die gesin (1) in 'n egskedingsproses met 'n dispuut aangaande die sorg en kontak van die minderjarige kinders was, en (2) nog nie 'n evalueringsproses met die oog op uitklaring van die dispuut deurloop het nie, (3) beskikbaar was en (4) bereid was om aan die navorsing deel te neem. Seleksie van die steekproef deur die navorser self was dus beperk tot die stel van bepaalde seleksiekriteria.

1.11 ETIESE ASPEKTE

Toenemende fokus op en erkenning van die regte van die mens dwing die geesteswetenskappe tot bewuswording van die etiese aspekte wat op hierdie terreine ter sprake is. Navorsing in die geesteswetenskappe betrek die mens as subjek en vestig derhalwe die aandag op unieke etiese aspekte ten einde suksesvolle professionele navorsing te verseker (Strydom, 2005: 56). Volgens Neuman (2000: 90) asook Gravetter en Forzano (2003: 60) het navorsers in geesteswetenskappe 'n etiese verantwoordelikheid van eerlikheid en korrektheid in twee areas, naamlik teenoor die deelnemers in 'n projek asook teenoor die wetenskaplike dissipline waarvan die navorser deel vorm.

Etiese aspekte verwys na die morele beskouings wat vir 'n bepaalde groep of in 'n bepaalde situasie reg en verkeerd is (Plug et al., 1997: 97; Neuman, 2000: 90; Babbie, 2001: 470). Volgens Strydom (2005: 57) se beskrywing behels etiek in navorsing 'n stel morele beginsels wat oor 'n wye spektrum as sodanig aanvaar

word en wat bepaalde reëls en verwagtinge voorstel met betrekking tot die mees korrekte gedrag deur die navorser teenoor die respondente, subjekte, werkgewers, borge, ander navorsers en almal betrokke. Etiek in navorsing impliseer dus 'n bepaalde morele standaard van optrede waarteenoor die navorser sy eie gedrag kan evalueer. Neuman (2000: 90) beklemtoon dat etiese navorsing afhanklik is van die persoonlike morele kode van die navorser.

'n Etiese kode verwys na 'n stel rigtinggewende beginsels waarvolgens die standaard vir professionele gedrag in terme van dienslewering, verhouding met kliënte asook met kollegas en “the world at large” gestel word (Plug et al., 1997: 98; Pierson & Thomas, 2002: 174-175; Strydom, 2005: 57).

In maatskaplikewerknavorsing behoort die etiese aspekte kongruent met die waardes en beginsels van die professie asook die etiese kode van die professie te wees (Pierson & Thomas, 2002: 176). Navorsing kan nie losgemaak word van die professionele toerusting van die maatskaplike werker nie en etiese beginsels behoort sodanig in die navorser se persoonlikheid geïnternaliseer te wees dat dit deel van die navorser se leefstyl vorm (Strydom, 2005: 57).

Etiese aspekte wat in die algemeen geldig is vir navorsing en wat in hierdie studie van toepassing was, is die volgende:

- ingeligte toestemming
- skade aan die respondent
- misleiding van respondente
- privaatheid en anonimiteit
- vertroulikheid
- bevoegdheid van die navorser
- hantering van konflik

1.11.1 Ingeligte toestemming

Ingeligte toestemming is gegrond op 'n fundamentele etiese beginsel, naamlik dat deelname aan 'n navorsingsprojek altyd vrywillig moet wees en dat deelnemers ingelig moet wees ten opsigte van die aard van die projek asook van hulle regte (Neuman, 2000: 96). Dit is belangrik om te verseker dat deelnemers wetlik en psigies in staat is om toestemming tot deelname te verleen asook dat hulle te enige tyd van deelname kan onttrek (Strydom, 2005: 59). Volgens Neuman

(2000: 97) is daar in die algemeen meer as voldoende rede om 'n getekende ingeligte toestemmingsvorm van deelnemers te verkry.

In die area van egskeidingsevaluering is die emosionele lading op gesinslede intens en is dit noodsaaklik dat die ondersoeker sorg dra dat die onderskeie betrokke persone voortdurend ingelig sal wees ten opsigte van die verloop van die proses. Hierdie aspek hou verband met respek vir die kliënt en sy/haar selfbeslissingsreg wat die basis vir vertroulikheid tussen ondersoeker en gesin ontwikkel. Uit die aard van hierdie studie, naamlik die ondersoek en evaluering van die egskeidingsevalueringproses, was dit vir die navorser reeds met die aanvang van die studie noodsaaklik dat alle respondente ten volle ingelig moet wees met betrekking tot die aard en doel van die navorsing. Die gebruik van tegnologiese hulpmiddels soos bandopnames is slegs met die goedkeuring van die respondente aangewend.

Die navorser was van mening dat skriftelike goedkeuring van die respondente noodsaaklik is. 'n Skriftelike ooreenkoms is na afloop van 'n inligtingsessie vooraf met elke deelnemer, naamlik elke gesinsraadgewer asook die ouers van die gesinne wat die navorser in die tweede deel van die studie betrek het, gesluit. Afsonderlike toestemmingsvorme, met toepaslike inhoud, is vir die gesinsraadgewers en die gesinsisteme opgestel (Aanhangsels C en D onderskeidelik).

Aspekte wat in die skriftelike ingeligte toestemmingsbrief ingesluit is, het uit die volgende bestaan:

- Die identiteit van die navorser en kontakbesonderhede
- Die titel en kort beskrywing van die inhoud van die projek
- 'n Kort beskrywing van die doel van die projek
- 'n Kort beskrywing van die prosedures
- 'n Stelling ten opsigte van die risiko's en 'n versekering van anonimiteit
- 'n Stelling ten opsigte van persoonlike en finansiële voordeel
- 'n Stelling ten opsigte van die reg om van die studie te onttrek
- 'n Stelling ten opsigte van vertroulikheid
- 'n Stelling ten opsigte van enige onduidelikhede en navrae
- 'n Stelling ten opsigte van vrywillige en ingeligte toestemming

Die doel van die getekende ingeligte toestemmingsooreenkoms was juis om onsekerheid en weerstand by respondente uit die weg te ruim en daardeur die spanning te verminder wat vanweë die vreemde situasie veroorsaak kon word.

1.11.2 Leed/skade aan respondente

Deelnemers aan navorsingsprojekte kan op verskeie wyses skade berokken word, naamlik fisiek, psigologies, wetlik of finansieel (Neuman, 2000: 92). Fisieke leed verwys na enige beserings of nadeel wat 'n deelnemer aan sy fisieke persoon mag opdoen. Selfs al is hierdie vorm van skade skaars, bly dit die navorser se etiese verantwoordelikheid om deelnemers waar moontlik teen sodanige leed te beskerm (Dane, 1990 in Strydom, 2005: 58).

Die aard van hierdie studie was sodanig dat, tydens die deel waar die gesinsisteme deur die navorser self by egskeidingsevaluering betrek is, die risiko vir fisieke besering teenwoordig was deurdat sommige deelnemers in intense konflik met mekaar verkeer het vanweë verskeie faktore ten opsigte van die egskeiding. By die deelname van twee gesinsisteme was dit onveilig om beide ouersisteme in gesamentlike konsultasies te betrek vanweë die aggressie by een van die ouers.

By een gesinsisteam was dit noodsaaklik om sekuriteitsmaatreëls vir die een ouer en die minderjarige kind te tref ten einde hulle te beveilig. By die ander gesinsisteam het die een ouer verkies om nie aan die ondersoek deel te neem nie. In die toepassing van die praktykmodel in hierdie navorsing het die moontlikheid bestaan dat 'n scenario kan ontstaan waar die respondente kontrole oor hulle aggressie jeens mekaar kan verloor. Dit spruit egter uit die realiteit van die deelnemers en vorm deel van die evalueringsproses in die algemeen en is dus nie gekoppel aan die navorsingsomstandighede per sé nie. Dieselfde vaardighede is dus by die hantering daarvan van die navorser vereis as van die professionele ondersoeker tydens die egskeidingsevalueringproses in egskeidingslitigasie. Die navorser het derhalwe by die kontrakteringssessie die potensiaal vir besondere kwesbaarheid by die respondente probeer identifiseer en die risiko met sodanige respondente uitgeklaar. Die respondente kon dan self of deur konsensus ten gunste van of teen deelname besluit.

Psigologiese leed verwys na emosionele skade wat 'n deelnemer kan ervaar tydens 'n projek deur in angsvolle situasies en vernederende of stresvolle omstandighede geplaas te word. Strydom (2005: 58) beklemtoon die navorser het die etiese verantwoordelikheid om 'n deelnemer se blootstelling aan ongunstige situasies wat emosionele skade kan berokken te probeer antisipeer en voorkom. Deelnemers behoort ingelig te word ten opsigte van die risiko's van sodanige situasies en behoort die keuse gebied te word om te onttrek indien hulle dit sou verkies (Neuman, 2000: 93-94; Strydom, 2005: 58).

In die uitvoering van hierdie studie het dieselfde beginsel ten opsigte van emosionele leed aan deelnemers gegeld as aangaande fisieke beserings, soos vooraf bespreek. Deur die deelnemers vooraf tydens 'n inligtingsessie deeglik ten opsigte van die prosedure van die projek sowel as die ondertekening van die ingeligte toestemmingsbrief voor te berei is die onsekerheid met betrekking tot die situasie verminder en die angstigheid verlig. Die navorser het deurentyd in kontak gebly met die deelnemers se belewenis. Die vertrouwe by al die deelnemers, behalwe die twee ouers waar intense emosionele ladings reeds vooraf teenwoordig was, het deurgaans versterk.

1.11.3 Misleiding van respondente

Hierdie aspek word deur Loewenberg en Dolgoff (in Strydom, 2005: 60) beskryf as opsetlike wanvoorstelling van die feite aan respondente ten einde 'n ander waarheid voor te hou. Corey et al. (1993), soos na verwys deur Strydom (2005: 60), stel dit voorts dat die weerhouding van inligting of aanbied van verkeerde inligting ten einde deelname van respondente te verseker ook as misleiding gesien word. Neuman (2000: 95-96, 229) beklemtoon die aspek van opsetlikheid by die navorser in die weerhouding of wanvoorstelling van inligting aan die deelnemer.

Die navorser is van mening dat misleiding van die respondent voorkom kan word deur kontraktering waardeur die navorser verbind word tot 'n skriftelike aanbieding van die feite. In hierdie studie het die navorser elke deelnemer persoonlik ingelig ten opsigte van die aard en doel van die projek. Hierdie inligting is opgevolg met 'n ingeligte vrywillige getekende toestemmingsvorm deur al die deelnemers, behalwe twee ouers wat verkies het om nie verder deel te neem nie. Die navorser het gepoog om waar moontlik die deelnemers deeglik en korrek ingelig te hou en het te alle tye oop kommunikasie met die respondente verseker.

1.11.4 Privaatheid en anonimiteit

Volgens Singleton et al. (1988), soos aangehaal in Strydom (2005: 61), behels privaatheid van die respondent "... the right to decide when, where, to whom, and to what extent his or her attitudes, beliefs, and behaviour will be revealed". Die gebruik van enige navorsingsprosedures waardeur die persoonlike lewe, gedrag, houding of persoonlike inligting van die deelnemer ingedring word of aan

'n derde party bekendgemaak word, skend die reg tot privaatheid van die deelnemer (Neuman, 2000: 98; Strydom, 2005: 62).

Dit is die etiese verantwoordelikheid van die navorser om die respondent in te lig aangaande die gebruik van prosedures soos video-opnames, luisterapparaat of bekendmaking van inligting aan enige derde party en verkieslik skriftelike toestemming van die respondent te verkry (Neuman, 2000: 98; Strydom, 2005: 63).

Anonimiteit verwys na die beskerming van die deelnemer se identiteit nadat inligting ingesamel is deurdat die respondent se identiteit van die response geskei word sodat die respondent nie deur die inligting herkenbaar is nie (Neuman, 2000: 98-99; Strydom, 2005: 62). Anonieme of naamlose inligting beskerm die privaatheid van die respondent en dit behoort skriftelik deur die navorser verseker te word.

Hierdie studie het die versameling van inligting ten opsigte van die onderskeie egskeidingsevalueringsprosesse van gesinsisteme behels. Identifiseerbare inligting met betrekking tot die gesinsisteme wat betrokke was by die evalueringsproses deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat is nie ter sprake vir die doeleindes van die studie nie. Die vraelyste wat deur die gesinsraadgewers aangaande die betrokke gesinsisteme voltooi is, was totaal anoniem. Die bepaalde gesinsraadgewer asook die gesinsisteme is nie geïdentifiseer nie en geen persoonlike inligting is aan die navorser bekend nie. Die vrae in die vraelys was van sodanige aard dat die gesinsraadgewers slegs feite aangaande die evalueringsproses moes weergee en nie persoonlike menings aangaande die proses moes uitspreek nie. Die navorser het die identiteit en privaatheid van beide gesinsisteme asook gesinsraadgewer hierdeur verseker.

Die egskeidingsevaluering wat die navorser deur die toepassing van die nuut ontwikkelde praktykmodel gedoen het, het meegebring dat die gesinsisteme-in-egskeiding se identiteit aan die navorser asook die regsverteenvoerders bekend is. Die vraelys wat ten opsigte van hierdie evaluering deur die navorser voltooi is, is egter anoniem en die navorser kon na afhandeling van die empiriese toetsing nie die identiteit van enige deelnemende gesinsisteme uit die inligting erken nie.

Die evalueringsverslag wat die navorser as deel van die ondersoek ten opsigte van elke gesinsisteme voltooi het, is die eiendom van die gesinsisteme om in die litigasieproses vir die bepaling van die beste belang van die minderjarige kind aan te wend. 'n Afskrif daarvan is ook aan die regsverteenvoerder van elke

gesinsisteam voorsien. Vir die doeleindes van hierdie studie was die relevante inligting die feite wat met betrekking tot die evalueringsproses ingesamel is.

Gesinsisteme is volledig ingelig ten opsigte van die evalueringsproses en die relevansie daarvan vir die navorsing. Die navorser het sorg gedra dat inligting vir evalueringsdoeleindes geverifieer word en dat alle deelnemers vooraf ingelig is dat die navorser in belang van die belange van die minderjarige kind die rol van objektiewe ondersoeker inneem. Alle kollaterale bronne wat tydens die evalueringsproses geraadpleeg is, is in die evalueringsverslag geopenbaar. Die woordelike inhoud van elke bron se inligting is nie in die evalueringsverslag geopenbaar nie ten einde die minderjarige kind asook die ouersisteme teen konfrontasie deur die ander ouer of ander familieledede of regsvertegenwoordigers te beskerm.

Die navorser het besondere sorg gedra ten opsigte van die beskerming van respondente se privaatheid en anonimiteit.

1.11.5 Vertroulikheid

Anonimiteit beskerm die identiteit van die respondent terwyl vertroulikheid die inligting aangaande 'n deelnemer geheim hou (Neuman, 2000: 99). Robinson (1991), soos aangehaal in Strydom (2005: 62), beskou hierdie tipe inligting as “privileged information”. Die etiese verantwoordelikheid van die navorser ten opsigte van vertroulikheid met betrekking tot die deelnemer se inligting bring 'n verpligting vir die navorser mee om sodanige inligting teen openbaarmaking aan enige derde party te beskerm (Strydom, 2005: 62).

Die empiriese fase van hierdie studie waartydens die praktykmodel getoets is, het 'n verpligting tot vertroulikheid op die navorser geplaas deurdat sekere inligting vanaf inligtingsbronne ander deelnemers leed kon aandoen indien dit bekend sou word. Dit was dus vir die navorser noodsaaklik om hierdie tipe inligting op 'n neutrale wyse weer te gee sonder om die deelnemer se identiteit daaraan te koppel. In egskeidingsevaluering word die minderjarige kind dikwels as speelbal tussen die ouersisteme gebruik en kan 'n woordelike weergawe van die kind se inligting of wense die kind onder andere in 'n kwesbare situasie vir konfrontasie plaas. Die samestelling van die vraelys ten opsigte van inligting met betrekking tot die evalueringsproses was sodanig dat die vertroulikheid van deelnemers se inligting verseker is.

1.11.6 Bevoegdheid van die navorser

Die verhouding tussen die navorser en die respondente of deelnemers berus op mag en vertroue waar die mag aan die navorser toegestaan word deur besondere geloofwaardigheid, vakkundigheid, opleiding en die rol van wetenskap in die gemeenskap (Neuman, 2000: 91). Strydom (2005: 63-64) beklemtoon dit is die navorser se etiese verantwoordelikheid om te verseker dat hy/sy voldoende toegerus, bevoeg en vaardig is om 'n bepaalde studie te onderneem. Dit behoort deel van die navorser se persoonlike toerusting te wees om kennis te neem van moontlike risiko's en voordele van 'n studie, die waardes, norme en klimaat van die gemeenskap waar die studie onderneem word en dat objektiwiteit gehandhaaf word (Strydom, 2005: 64).

Die navorser het 'n nagraadse kwalifikasie in Maatskaplike Werk met addisionele opleiding in psigiatriese maatskaplike werk, asook gesins- en kinderevaluering. Die navorser het uitgebreide ondervinding as maatskaplike werker in verskeie areas van die maatskaplikewerkdissipline opgedoen. Die navorser het uitgebreide ondervinding as maatskaplike werker in 'n spesialiteits gesins- en kindereenheid gehad. Die navorser het die afgelope twaalf jaar ondervinding in egskeidingsevaluering vanuit 'n eie professionele privaat praktyk opgedoen.

Die navorser het ook addisionele ervaring in egskeidingsevaluering as gesinsraadgewer in die Kantoor van die Gesinsadvokaat opgedoen.

Die navorser het die goedkeuring van die professionele gemeenskap vir die studie asook voldoende supervisie oor die navorsingsprojek.

Die beginsels van die maatskaplikewerkprofessie en sistemiese benadering is in die navorser se persoonlikheid geïnternaliseer.

Die navorser het dus oor voldoende opleiding, ervaring en toerusting beskik om in hierdie studie die verantwoordelikheid vir die leiding aan, beskerming en belange van die respondente en alle deelnemers te aanvaar.

1.12 TEKORTKOMINGE VAN DIE STUDIE

Die beperkings en probleme van hierdie studie het hoofsaaklik twee aspekte behels, naamlik (1) die omvang van die steekproef en (2) die tydsduur van die ondersoek.

1.12.1 Die steekproef

Die steekproef, soos vooraf in hierdie hoofstuk beskryf, verwys na 'n gedeelte van die groot groep of populasie wat bestudeer word en dien as voorbeeld van die samestelling en elemente van die geheel. 'n Steekproef word uit die populasie getrek ten einde die ondersoek na die geheel meer hanteerbaar en koste-effektief te maak (Strydom, 2005: 194).

In hierdie studie het die steekproef in die eerste gedeelte uit tien gesinne-egskeiding bestaan en in die tweede gedeelte uit vyf. Die prosesmatige en intensiewe aard van die ondersoek het die insluiting van 'n groter steekproef prakties onhaalbaar gemaak. Andersyds het daar 'n hoë mate van homogeniteit ten opsigte van die populasie bestaan, aangesien al die gesinne betrokke in eg skeiding in 'n dispuut aangaande die belange van die minderjarige kind gewikkel was. Dit het meegebring dat 'n kleiner steekproef wel verteenwoordigend was van die populasie. Daarbenewens is die betroubaarheid van die data in die lig van die aard van die doel van die studie nie deur die kleiner steekproef belemmer nie. Die doel van die studie het die vergelyking van twee eg skeidingsevalueringsprosesse behels ten einde die beste belang van die minderjarige kind in eg skeiding te bevorder. Dit was dus noodsaaklik om vanuit die steekproef die betrokke proses te kon ondersoek en beskryf.

Die tydintensiewe aard van die eg skeidingsevalueringsproses asook die opponerende regsproses in Suid-Afrika bring mee dat 'n evaluering met aanbevelings ten opsigte van die betrokke minderjarige kind dikwels meer as een jaar in beslag neem voordat 'n finale verslag aan die hof gelewer kan word.

Die kriteria van die eerste gedeelte van hierdie ondersoek vir die steekproef was naamlik dat die evalueringsproses afgehandel moes wees. Dit het beteken dat daar 'n finale verslag met aanbevelings aan die hof gelewer moes wees en indien moontlik moes daar reeds 'n uitspraak met betrekking tot die belange van die minderjarige kind wees. Hierdie kriteria het die seleksie van die steekproef vir die eerste gedeelte van die studie baie bemoelik aangesien ondersoeke dikwels twee tot drie jaar kan neem om gefinaliseer te word. Een van die ondersoeke in die steekproef vir die eerste gedeelte van die studie het onder andere vyf jaar geduur. Sodanige lang tydperke wat 'n ondersoek neem om gefinaliseer te word, kan meebring dat feitelike gegewens aangaande die ondersoek by voltooiing van die vraelys kon vervaag.

Die kriteria vir die tweede gedeelte van die studie het bepaal dat gesinsisteme wat in 'n eg skeidingsproses met 'n dispuut verkeer en nog geen evalueringsproses deurloop het nie ingesluit word ten einde die nuut ontwikkelde praktykmodel vir eg skeidingsevaluering toe te pas.

Vir die seleksie van hierdie steekproef het die navorser persoonlik twintig praktiserende regsverteenwoordigers, wat familiereg in Pretoria beoefen, besoek en hulle ingelig ten opsigte van die studie en kriteria vir die steekproef. Die navorser het dieselfde proses van inligting gevolg met betrekking tot die staatsinstellings in Pretoria wat by familiereg en betwiste egskeidings betrokke is. Dieselfde proses is ook deur die navorser gevolg ten einde maatskaplike werkers in die privaat praktyk wat in Pretoria by egskeidingsevaluering betrokke is moontlik by die studie te betrek.

Een regsverteenwoordiger in privaat praktyk het twee gesinne verwys wat by die ondersoek ingesluit kon word. Geen verwysings is deur enige maatskaplike werker in die privaat praktyk gedoen nie. Drie gesinne is deur UNISA se regshulpkliniek verwys waarvan twee by die studie ingesluit kon word. Twee gesinne is deur die Departement van Justisie se Regshulpraad verwys waarvan een gesin by die ondersoek ingesluit kon word.

Die klein steekproef het egter meegebring dat die resultate van die studie nie tot die populاسie veralgemeen kon word nie.

1.12.2 Tydaspek

Die prosesmatige aard van die ondersoek het meegebring dat die studie veeleisend en besonder tydintensief was. Die steekproefseleksie vir die eerste gedeelte was minder tydintensief as die tweede gedeelte, aangesien die evalueringproses by die Kantoor van die Gesinsadvokaat reeds afgehandel was. Een probleem in hierdie verband was naamlik om voldoende afgehandelde sake uit die huidige lading van ondersoekte te vind. Die steekproefseleksie vir die tweede gedeelte van die ondersoek het besonder baie tyd in beslag geneem vanweë die omvangryke taak van die bemarking van die studie en tweedens die onwilligheid van die maatskaplike werkpraktisyne sowel as die regspraktisyne in die privaat praktyk om samewerking te verleen, met die oog op verwysing van gesinne-in-egskeiding.

Die intensiewe prosesmatige aard van die egskeidingsevalueringproses as sodanig was 'n besonder tydintensiewe ondersoek. Die tydaspek verbonde aan die studie het dus meegebring dat 'n groter steekproef vir die tweede gedeelte van die ondersoek prakties nie haalbaar was nie.

1.12.3 Ander beperkende aspekte

Die ondersoek was sonder enige borgskap of finansiële ondersteuning deur 'n instansie uitgevoer. Die evalueringsproses wat die navorser persoonlik in die tweede gedeelte van die ondersoek uitgevoer het, is sonder enige koste vir die respondente gedoen. Alle koste in terme van fasiliteite, toerusting, vervoer, telefoon en tyd is deur die navorser persoonlik gedra. Die koste-aspek was dus 'n verdere beperkende faktor in die ondersoek.

Die beskikbaarheid van geskikte respondente uit ander areas as Pretoria het 'n beperking op die ondersoek geplaas aangesien sodanige respondente nie ingesluit kon word nie vanweë die tyd- en koste-aspekte.

Dit is egter die mening van die navorser dat die tekortkominge wat tydens die ondersoek ondervind is, nie die betroubaarheid en geldigheid van die studie nadelig beïnvloed het nie.

1.13 DEFINISIES VAN HOOFKONSEPTE

Die volgende hoofkonsepte was relevant in hierdie studie:

- sisteem
- gesin
- minderjarige kind
- evaluering
- egskeiding
- egskeidingsevaluering
- sorg(bewaring) en kontak(toegang)
- beste belang van die kind
- praktykmodel

1.13.1 Sisteem

'n Sisteem is 'n versameling objekte wat interafhanklik en interverwant is sodat dit as 'n enkel eenheid funksioneer (Pierson & Thomas, 2002: 467).

Goldenberg en Goldenberg (1998: 39) bied die volgende definisie van 'n sisteem aan: "... a complex of component parts or interacting elements that together form an interdependant entity. A system's wholeness, organization and patterns are its crucial characteristics."

'n Sisteem kan dus beskou word as 'n eenheid van interafhanklike dele wat voortdurend in interaksie funksioneer sodat die geheel daarvan groter is as die som van die dele daarvan.

1.13.2 Gesin

Verskeie skrywers dui op die invloed wat kultuur op die definisie van 'n gesin uitoefen asook die doel van die definisie, met ander woorde wat is die vraag ten opsigte van 'n gesin wat beantwoord moet word (Cherlin, 2002: 12; Benokraitis, 2005: 5).

Die tradisionele beskrywing beskou die gesin as 'n eenheid van gades wat 'n geldige huwelik gesluit het asook hulle kinders uit die huwelik (Cronje & Heaton, 2004a: 3; Benokraitis, 2005: 5).

Cherlin (2002: 14-17) onderskei soos volg tussen die “openbare gesin” en die “private gesin”:

... the **public family**: one adult, or two adults who are related by marriage, partnership, or shared parenthood, who is/are taking care of dependants, and the dependants themselves.

... the **private family**: two or more individuals who maintain an intimate relationship that they expect will last indefinitely – or ... until the child reaches adulthood – and who live in the same household and pool their income and household labor.

Benokraitis (2005: 5) gee die volgende omskrywing van 'n gesin: “ ... a family is as an intimate environment in which two or more people: (1) live together in a committed relationship, (2) see their identity as importantly attached to the group, and (3) share close emotional ties and functions.”

In die Suid-Afrikaanse Familiereg word die breër perspektief van die konsep van 'n gesin erken en soos volg deur Cronje en Heaton (2004a: 3) beskryf: “ ... alle persone wat deur bloedverwantskap of aanneming of op grond van 'n huwelik aan mekaar verbonde is asook die gesinseenheid wat geskep word deur persone wat 'n verhouding soortgelyk aan 'n huwelik aangegaan het.”

Die voorkoms van die gesin soos voorheen algemeen aanvaar was, naamlik in die vorm van die kerngesin waar die man die vader en broodwinner is, die vrou voltyds tuisteskepper, eggenoot en moeder, met een of meer kinders, het gedurende die afgelope dekades drasties verander. Goldenberg en Goldenberg (1998: 3-8) beskryf die voorkoms van enkelouer-gesinne, hersaamgestelde gesinne en families in saamleefverhoudings as die realiteit van die snel en dramatiese veranderinge wat die kerngesin ondergaan het.

Die UNICEF-konvensie beskryf die gesin as 'n fundamentele groep van die gemeenskap en die natuurlike omgewing vir die groei en welsyn van al sy lede, en in besonder die kinders (Hodgkin & Newell, 1998: 78).

Vir die doeleindes van hierdie navorsing is 'n gesin beskou as 'n sisteem bestaande uit twee ouers met kinders wat uit hulle verhouding verwek is of andersins aan hulle toegewys is, hetsy die ouers in terme van die Suid-Afrikaanse Familiereg getroud is of in 'n saamleefverhouding woon. 'n Gesin in die konteks van hierdie studie het dus behels 'n sisteem van individue waar die moontlikheid van 'n dispuut oor die voortgesette versorging van die kind(ers) mag ontstaan indien die sisteem sou verbrokkel en die toetrede van die reg vereis word.

1.13.3 Minderjarige kind

'n Kind word deur die Wet op Kindersorg (Wet 74 van 1983) beskryf as “'n persoon onder die leeftyd van agtien jaar” (Bosman-Swanepoel & Wessels, 1995: a1). Die nuwe Kinderwet (Wet 38 van 2005) spesifiseer nie die term minderjarige kind nie en definieer slegs die term “kind” as 'n persoon onder die ouderdom van 18 jaar (Staatskoerant, 2006: 20).

Hierdie bepaling word in Artikel 28 van die Grondwet van Suid-Afrika (Wet 108 van 1996) bevestig (Cronje & Heaton, 2004b: 531) asook deur Artikel 1 van die Konvensie vir die Regte van die Kind (Hodgkin & Newell, 1998: 1).

Vir statistiese doeleindes by dataversameling met betrekking tot egskeidings verwys die term minderjarige kind na 'n ongetroude kind onder die ouderdom van 21 jaar (Statistics South Africa, 2006: 3.8).

Vir die doeleindes van hierdie studie is gefokus op die belange van die kind in die gesinsisteem wat nog vir versorging van die ouersisteem afhanklik is. Dit verwys dus na die kind wat nog hoofsaaklik skoolgaande is, nie in 'n betrekking staan of getroud is nie. Die navorser het volstaan met die beskrywing van 'n minderjarige kind as 'n kind of persoon onder die ouderdom van agtien jaar en afhanklik van versorging deur die ouersisteem. In die konteks van hierdie navorsing sal 'n minderjarige kind dus verwys na 'n afhanklike kind jonger as agtien jaar binne 'n gesinsisteem-in-egskeiding waar 'n dispuut ten opsigte van die belange van die kind bestaan.

1.13.4 Evaluering

Evaluering word deur Pierson en Thomas (2002: 179) soos volg omskryf: “The process through which information is obtained and judgements made on whether an intended course of action is producing the desired results.”

Compton en Galaway (1989: 659) definieer evaluering soos volg: “ ... the application of scientific methods to measure both change processes and the results or outcomes of change efforts.”

Die omskrywing deur Washington (1984), soos aangehaal in Potgieter (1998: 172), gee ’n aanduiding van die doelwitte van die evalueringsproses en is toepaslik in hierdie studie:

Evaluation is the process of determining the amount of success a particular intervention has had in terms of costs and benefits and goal attainment. It is concerned with assessing adequacy of performance, appropriateness of the stated goal, the feasibility of attaining it, as well as the value or impact of unintended outcomes.

Evaluering verwys derhalwe na die proses van beoordeling van die meriete van ’n verskynsel of intervensie.

In die konteks van hierdie studie verwys evaluering enersyds na die twee prosesse waardeur egkeidingsdispute ten opsigte van die belange van die minderjarige kind beoordeel word, naamlik die huidige proses soos deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat toegepas word asook die proses soos deur die navorser in terme van die nuut ontwikkelde praktykmodel toegepas is. Andersyds verwys evaluering ook na die proses van beoordeling van die effektiwiteit van die praktykmodel.

Die vraag wat deur evaluering beantwoord moet word, is naamlik of die werk wat gedoen is effektief is. Binne die konteks van hierdie studie verwys dit dus na die beoordeling van die effektiwiteit van die evalueringsprosesse ten opsigte van die bepaling van die beste belang van die minderjarige kind in egskedding.

1.13.5 Egskedding

Die regsdefinisie van egskedding word in Artikels 3 en 4 van die Wet op Egskedding (Wet 70 van 1979) beskryf as die ontbinding van ’n huwelik wanneer daar onherstelbare verbroekking van die huwelik plaasgevind het (Cronje & Heaton, 2004b: 543).

Van Staden in Woudstra (1997: 7) gee 'n omskrywing van die term egskeiding wat die implikasies van die wetlike aksie vir die gesinsisteem weergee:

... wetlike beëindiging van die huwelik deur 'n hofbesluit, wat die traumatiese proses van vernietiging van die huweliksverhouding impliseer, met die gepaardgaande verandering van die gesinstruktuur en -funksionering asook die onderlinge interaksie van die gesinslede, wat aanpassing in kommunikasie en die ondersteunende netwerk meebring.

Beskrywings van egskeiding behels uitsprake soos die volgende: “ ... the legal and formal dissolution of a marriage” (Benokraitis, 2005: 427); “ ... the unmaking of a marriage” (Cherlin, 2002: 430).

Egskeiding is 'n emosiebelaaide proses van ontbinding van 'n huwelik met ernstige implikasies vir elke lid van die verbrokkelde huwelik en gesin.

1.13.6 Egskeidingsevaluering

Egskeidingsevaluering het te doen met die beoordeling van die meriete van die inligting deur elke party voorsien ten einde 'n oplossing vir die dispuut te vind.

Ten einde die vraag of die beoordeling effektief is te kan beantwoord, is die volgende aspekte van belang (Pierson & Thomas, 2002: 179-180):

- 'n vertrekpunt wat aandui watter verandering deur die intervensie aan die huidige stand van sake voorgestel word, met ander woorde watter oplossing vir die huidige dispuut word deur die intervensie voorgestel;
- indikatore van wat as 'n aanvaarbare oplossing deur al die deelnemers gesien word;
- versameling van tersaaklike inligting ten einde 'n geskikte oplossing te bepaal;
- versamelingstegnieke soos waarneming en onderhoudvoering;
- professionele insette deur die deskundige;
- prosesse van ontwikkeling vanaf die lewering van insette tot die bereiking van 'n oplossing;
- uitsette as die produk van bemagtiging in terme van aksies wat met ekonomiese, maatskaplike, politieke of omgewingsaspekte te doen het;
- resultaat van die insette ten opsigte van die oplossing vir die betrokkenes.

Binne die konteks van hierdie studie verwys egskeidingsevaluering dus na die dispuut as die vertrekpunt met die bepaling van die beste belang van die

minderjarige kind as aanwyser vir 'n aanvaarbare oplossing. Die deskundige lewer professionele insette ten einde die relevante inligting uit verskeie bronne te verkry waardeur 'n beoordeling van die beste belang van die minderjarige kind gedoen kan word. Die ideale situasie sou wees indien die voorgestelde oplossing vir alle partye aanvaarbaar is en finansiële, emosionele en tydskoste bespaar kon word.

1.13.7 Sorg en Kontak (Bewaring en Toegang)

Vanweë die feit van die fisiese skeiding van huise bring egskeiding noodwendig verdeling in ouerlike toesig oor die minderjarige kind mee. Die Wet op Egskeiding maak voorsiening vir die toekenning van die sorg (bewaring) van die minderjarige kind aan een (of albei) van die ouers terwyl die kontak (toegang) met die ander ouer deur die reg tot kontak (toegang) bepaal word (Cronje & Heaton, 2004b: 544-545).

1.13.7.1 Sorg (Bewaring)

Sorg of bewaring (voorheen toesig en beheer genoem) verwys na die bevoegdheid van 'n persoon om die kind fisies by hom of haar te hê en om die kind se daaglikse lewe te beheer en daarvoor toesig te hou (Cronje & Heaton, 2004a: 167). Sorg(bewaring) van die minderjarige kind behels dus beheer oor die daaglikse lewe van die kind en verantwoordelikheid vir die kind se versorging en opvoeding, gesondheid, veiligheid en welsyn.

Die term “toesig en beheer” (“custody and control”) wat voorheen vir die verantwoordelikheid van die minderjarige kind se versorging gebruik is, is sedert 1998 vervang met “bewaring” (“custody”) (Cronje & Heaton, 1999b: 182) nadat regter Wunsch beveel het dat die gebruik van die term “beheer” (“control”) onwenslik is. Tans word “bewaring” in die nuwe Kinderwet (Wet 38 van 2005) met die term “sorg” (“care”) vervang (Cronje & Heaton, 2004a: 291; Staatskoerant, 2006: 18, 20). Hierdie verandering is baie positief aangesien dit klem plaas op die versorgende verantwoordelikheid van die ouer teenoor die minderjarige kind.

Sorg(bewaring) van die minderjarige kind in egskeiding behels dus die verantwoordelikheid van die ouer vir die opvoeding, daaglikse versorging, leiding en vertroeteling waardeur die kind in staat gestel kan word om sy volle potensiaal as gesonde mens te kan ontwikkel. Dit vereis dus besondere emosionele

rypheid en volwassenheid, insig en begrip van 'n ouer om hierdie groot taak binne die konteks van 'n gebroke gesinstruktuur te verrig.

1.13.7.2 Kontak (Toegang)

Wanneer die sorg(bewaring) van 'n kind na egskeiding aan een ouer toegewys word, beteken dit die kind sal nie verder daaglikse kontak met die ander ouer hê nie. Dit is dus in belang van die minderjarige kind om kontak tussen die kind en die nie-versorgende(-bewarende) ouer te bevorder. Artikel 3 van die Wet op Egskeiding maak voorsiening vir die reël van die toegang of kontak tussen ouer en kind (Cronje & Heaton, 2004b: 544-545).

Vanuit die regspektief word kontak of toegang as “redelike toegang” beskryf. Dit is 'n byna niksseggende term, aangesien elke persoon se interpretasie van die begrip “redelik” verskil. In terme van die gemenerereg beteken dit die nie-versorgende(-bewarende) ouer het die reg tot kontak met die kind op redelike tye en plekke (Cronje & Heaton, 1999b: 187).

Kontak of toegang dui derhalwe op die reg en voorreg van die nie-versorgende (-bewarende) ouer en die minderjarige kind om deur gereelde besoeke voortdurende kontak met mekaar te hê ten einde hulle ouer-kind-verhouding te behou, te versterk en te ontwikkel in beide se belang.

Regter Foxcroft beskou toegang(kontak) tussen die minderjarige kind en die nie-versorgende(-bewarende) ouer as 'n wederkerige en tweerigtingproses; dit is deel van beide se reg tot 'n voortgesette verhouding tussen die ouer en kind tot voordeel van die kind (Cronje & Heaton, 1999a: 382).

Die term “toegang” word in die nuwe Kinderwet met “kontak” (“contact”) vervang (Cronje & Heaton, 2004a: 172; Staatskoerant, 2006: 20). Die navorser ondersteun die verandering in terminologie aangesien dit 'n vriendeliker en meer gemoedlike toon met betrekking tot die voortgesette verbintenis tussen die minderjarige kind en die nie-versorgende ouer aandui.

1.13.8 Beste belang van die kind

Die beste belang van die kind is die beginsel wat tans algemeen aanvaar word as die basis vir egskeidingsevaluerings waar daar tussen die ouersisteme 'n dispuut ten opsigte van die minderjarige kind se sorg(bewaring) en kontak (toegang) bestaan.

Hierdie beginsel is reeds in artikel 6 van die Wet op Egskeiding asook in die Wet op Bemiddeling in Sekere Egskeidingsaangeleenthede, vervat (Cronje & Heaton, 1999b: 178-181).

Artikel 28.2 van die Handves van Regte, soos vervat in die Grondwet van Suid-Afrika, bepaal spesifiek dat 'n kind se beste belang van deurslaggewende belang is in elke aangeleentheid wat die kind raak (Cronje & Heaton, 2004b: 531). Die verpligte toepassing van hierdie beginsel word in die nuwe Kinderwet in artikel 9 bekragtig (Staatskoerant, 2006: 34) en bepaalde faktore wat in ag geneem behoort te word by bepaling van die kind se beste belang word in artikel 7 uiteengesit (Staatskoerant, 2006: 32).

Bosman-Swanepoel et al. (1998: 5) beskryf hierdie begrip soos volg: “The best interest is usually defined as the least detrimental available alternative.”

Dit is by uitstek die Handves vir die Regte van die Kind van UNICEF (Hodgkin & Newell, 1998: 145) wat internasionaal sterker erkenning vir hierdie beginsel meegebring het. Die beginsel word soos volg in artikel 3.1 van die Handves verwoord: “In all actions concerning children, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities or legislative bodies, the best interests of the child shall be a primary consideration” (Hodgkin & Newell, 1998: 37).

Dit blyk uit al die bogenoemde wetlike stellings dat die beginsel erken en aanvaar word as basis vir die bepaling van die belange van die minderjarige kind. Dit blyk egter verder dat hierdie “beste belange van die kind” nie gespesifiseer word nie en derhalwe word ruimte gelaat vir die interpretasie deur diegene wat die beginsel as motivering vir 'n bepaalde siening of argument gebruik.

Volgens die navorser se mening verwys die begrip “die beste belang van die kind” na die erkenning van die uniekheid van elke kind in sy besondere omstandighede. Dit behels derhalwe die noodsaaklikheid dat elke kind se besondere behoeftes op alle vlakke vasgestel behoort te word en alle pogings aangewend moet word om op die beste moontlike wyse daarin te voorsien.

1.13.9 Praktykmodel

Die term “model” word deur die *Reader's Digest Afrikaans-Engelse Woordboek* (1993: 324) beskryf as: “toonbeeld; voorbeeld; kleinskaalnabootsing; patroon; vorm; eksemplaar of prototipe.”

Plug et al. (1997: 227) definieer 'n model as 'n ideaal om na te streef.

Die begrip “model” kan dus verstaan word as die voorbeeld of patroon wat daargestel word om na te volg indien ’n bepaalde uitkoms verkry wil word.

’n Praktykmodel kan dus binne die konteks van hierdie studie gesien word as die prototipe of ideaal wat tydens egskeidingsevaluering in die praktyk toegepas kan word ten einde die beste belange van die minderjarige kind te bepaal en te bevorder.

1.14 INDELING VAN NAVORSINGSVERSLAG

Die navorsingsverslag kan volgens Strydom (2005: 246) beskou word as die finale produk van die hele navorsingsproses. Die doel van die navorsingsverslag is naamlik om die inligting aangaande die navorsingsproses asook die inligting daaruit verkry op die mees effektiewe en ekonomiese wyse moontlik oor te dra (Strydom, 2005: 247).

Die inhoud van hierdie navorsingsverslag is in die volgende hoofstukke ingedeel: Hoofstuk een gee ’n breë oorsig oor die probleemstelling, doel en doelwitte van die studie, die navorsingsvraag en hipoteseformulering, die navorsingsbenadering wat gevolg is, die tipe navorsing wat onderneem is, die navorsingsontwerp en -prosedures waarvolgens die studie uitgevoer is, die vooronderzoek, die universum, populasie en steekproefwyse wat toegepas is, die tersaaklike etiese aspekte asook die tekortkominge van die studie en sluit met definisies van die hoofkonsepte af. In hoofstuk twee is die aandag gevestig op die uiteensetting van die sisteemteoretiese perspektief wat onderliggend aan die voorgestelde praktykmodel is. Hoofstuk drie is aan die bespreking met betrekking tot die gesin as maatskaplike sisteem gewy, terwyl hoofstuk vier daarby aangesluit het met die fokus op die minderjarige kind as subsisteem van die gesinsisteem. Egskeiding as maatskaplike probleem is in hoofstuk vyf bespreek ten einde die aard en omvang daarvan uit te lig. In hoofstuk ses is op gesinsevaluering in egskeiding gefokus. Die belange van die minderjarige kind is afsonderlik in hoofstuk sewe uitgelig. Die praktykmodel is in hoofstuk agt uiteengesit en in hoofstuk nege is die resultate van die empiriese toepassing van die praktykmodel bespreek. In die slothoofstuk, hoofstuk tien, is die gevolgtrekkings en aanbevelings met betrekking tot die empiriese resultate bespreek en ’n samevatting van die studie aangebied.

1.15 SLOTSOM

Phillip Tobias (2005: 78), internasionaal bekende antropoloog en bekroonde wetenskaplike, maak die volgende stelling:

I used to believe there were two types of scientists: the cautious type whose hypotheses are ahead of the facts by not more than a fraction of a centimetre; and the bold, courageous type whose hypotheses stand out like signposts miles along the highway, pointing a way in the darkness. ... It now seems I must admit a third category, he who makes no hypotheses at all! – since measurement and statistical analysis have become a substitute for **thinking**.

Die voortdurende stryd tussen kreatiewe denke en rigiede meting in navorsing word met hierdie stelling beklemtoon. Die aard van die werk van geesteswetenskaplike beroepe maak wetenskaplike meting dikwels ongewild terwyl die gemeenskap op meetbare bewyse kan aandring.

Egskeiding is soos voorafbespreek 'n wêreldwye maatskaplike verskynsel waardeur duisende minderjarige kinders jaarliks ernstig beïnvloed word deurdat hulle sekuriteitsbasis, naamlik die gesinstruktuur, verbreek word. Sodanige verandering vereis dikwels ongekende asook onbekende aanpassings vir ouersowel as kindsisteme.

Hierdie studie was gerig op die beskrywing van 'n praktykmodel vir egskedingsevaluering waar daar tussen die ouers 'n dispuut bestaan oor die belange van die minderjarige kind. Die bepaling van die beste belange van die kind is steeds vaag en hierdie studie het gepoog om by wyse van 'n praktykmodel 'n standaard vir dié doel daar te stel.

Die teoretiese verwysingsraamwerk vir die praktykmodel, naamlik die algemene sisteemteorie, word in die volgende hoofstuk uitvoerig bespreek ten einde die uitgangspunt van die praktykmodel te kontekstualiseer.